

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Vad är lek i Förskolan?

En studie om pedagogers syn på lekens roll i förskolan.

Wissam Mohamed

Uppsats/Examensarbete: 15 hp, masteruppsats
Program/och/eller kurs: Examensarbete i utbildningsledarskap, PDAU63
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Ht/2013
Handledare: Elisabeth Hesslefors
Examinator: Dennis Beach
Rapport nr: HT13-IPS-01 PDAU63

ABSTRAKT

Uppsats/Examensarbete: 15 hp, masteruppsats
Program/och/eller kurs: Examensarbete i utbildningsledarskap, PDAU63
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Ht/2013
Handledare: Elisabeth Hesslefors
Examinator: Dennis Beach
Rapport nr: HT13-IPS-01 PDAU63
Nyckelord: Lek, lärande, fri lek, meningen av lek, pedagoger och förskola

---

Syfte:

Syftet med mitt arbete är att studera förskollärares syn på lekens betydelse i förskoleverksamhet samt deras syn på vilka förutsättningar för lek som finns i förskolan. I detta studerar jag också några förskollärares syn på förhållandet mellan fri och styrd lek i förskolans verksamhet.

Metod:

Jag har använt mig av en kvalitativ metod, närmare bestämt intervjuer för att få så utförliga svar så möjligt på mina frågor. Mitt urval består av fyra utvalda pedagoger med olika lång erfarenheter av arbete i förskolan.

Resultat:

Efter gjorda intervjuer kan jag konstatera att de utvalda pedagogerna är medvetna om lekens betydelse för barnens utveckling och att de menar att det är viktigt att låta barn få stort utrymme för den fria leken. Det visar sig att pedagogerna upplever att det finns stor del av fri lek i verksamheten men att de ändå är styrda av fasta rutiner och fasta aktiviteter. Pedagogerna uttrycker både önskan om att ha fri lek samtidigt är deras verksamhet är mycket styrd. En viss motsägelsefullhet har jag därför funnit som pedagogerna inte fullt ut är medvetna om.

Förord

I och med detta arbete har jag lärt mig mycket och fått större förståelse för lekens betydelse för barnets utveckling. Jag vet att jag får stor nytta av dessa kunskaper i min yrkesroll.

Jag vill rikta ett stort tack speciellt till min handledare Elisabeth Hesslefors som har hjälpt mig i med och motgångar. Hon har visat stort engagemang och lagt ner mycket tid på att uppsatsen ska bli så bra som möjligt. Jag vill också tacka de förskollärarna som jag har intervjuat för att jag har fått tagit deras tid i anspråk och fått höra deras uppfattningar om lekens betydelse.

Innehållsförteckning

Inledning	6
Syfte.....	9
Frågeställningar.....	9
Bakgrund	10
Läroplanens syn på lek.....	10
Historik.....	10
Aktuell forskning	15
Lek och verksamhet.....	15
Lek och arbete.....	17
Lekens betydelse för identitet.....	18
Teoretiska perspektiv	21
Lärande.....	21
Miljön - språkets betydelse för lek.....	21
Lek- barn/vuxna.....	22
Förutsättningar för lek.....	22
Fantasi.....	23
Empati.....	24
Hinder för lek.....	24
Metod	26
Datansamlingsmetod.....	26
Urval och undersökningsgrupp.....	26
Genomförande.....	28
Estiska ställningstagande.....	28
Validitet, reliabilitet och generalisering.....	29
Resultat	31
Definition av lek.....	31

Vikten av lek.....	31
Effekter av att leka.....	32
Viktiga förutsättningar i förskolan.....	33
Pedagogens roll i leken.....	34
Förhållandet mellan fri lek och styrd lek.....	35
Sammanfattning.....	36
Dilemman.....	37
Diskussion och analys.....	39
Definition och Vikten av lek i förskolan.....	39
Viktiga förutsättningar för lek i förskolan.....	40
Den fria lekens utrymme i förskolan.....	41
Metoddiskussion/kritisk granskning.....	44
Slutord.....	44
Vidare forskning.....	44
Referenslista.....	45
Bilaga 1.....	47

Inledning

Under tiden som jag har arbetat i förskoleverksamhet har jag observerat att verksamheten ofta styrs av fasta rutiner och planerade aktiviteter vilket ger litet tid till fri lek. Ska det verkligen vara så att det är så litet tid för fri lek som jag upplevde? Vad säger litteraturen, vad säger teorierna och förskollärarna? Det är viktigt att göra en undersökning och ta reda på pedagogernas syn på lek och lekens betydelse för barns utveckling och om de tror att det är viktigt att låta barn ha stor tillgång till den fria leken. Om litteraturen och forskningen visar en sak och förskollärarna har annan inställning så betyder det att förskolans verksamhet inte är som den borde vara.

Jag anser att leken är avgörande för allt, där sätts fröet sätts för resten av lärandet. Leken behövs för att barnen ska förstå sig själva och sin omgivning och kunna sätta sig in i olika situationer. Det är viktigt för barn att leka. I leken omvandlar de hela sin omvärld. I "Lära i förskola" står det "Att leka är något som barn gör frivillig! (Socialstyrelsen 1990:4, sid 15). Leken är ofta impulsiv, den uppkommer plötsligt och kan styras av tillfällig ingivelse eller idéer. Leken är viktig och är en helt nödvändig livsprocess, ett skeende som normalt ska sträcka sig över hela barndomen. Ju mer ett barn leker och kan utveckla och fördjupa lekarna, desto mer rustat är det för att aktivt gå vidare till nästa utvecklingsfas. I det perspektivet är en mångsidig och allt mer expanderad lek den bästa skolförberedelsen.

Eftersom lek är grundläggande för barns utveckling och lärande måste förskoleverksamheten ha ett medvetet bruk av leken. Verksamheten i förskolan skall därför präglas av barns utveckling och lärande. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till att samarbeta och lösa problem. Det är därför betydelsefullt att den fria leken har en stor plats i förskolan.

Leken är viktig för barns sociala, psykiska, fysiska, emotionella och språkliga utveckling. I läroplanen står det tydligt hur viktigt leken är för barnens utveckling och språkutveckling.

"Förskolan skall sträva efter varje barn utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära" (Lpfö 98, 2006, sid 9) och "Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskola" (Lpfö98, 2006, sid 6)

Man ser att leken är viktig, men är det bara att sätta igång och leka? Det finns ju också andra mål att sträva efter än att barn ska utveckla sin lek. En annan fråga är om synen på leken förändrats historiskt sett så att det därför kan leva kvar olika synsätt hos pedagogerna.

En förutsättning för lek är att barnen är trygga och inte behöver bevaka sin position, och att de har kontroll och kan ge sig hän i lek, skriver Knutsdotter Olofsson (2010, sid 78). Friheten från krav på prestationer i leken är oerhört väsentligt för "självförglömmelsen". Leken kräver också en viss ostördhet. Barn leker var som helst enligt Knutsdotter Olofsson (2003). Men i förskolegruppen är det viktigt att pedagoger ansvarar för att se till att barnen får leka ostört. I leken krävs inte att barnet presterar något resultat utan intentionen för lek måste vara att det är roligt att leka. (Olofsson, 2003)

Lekmiljön ska vara attraktiv och inbjudande menar man och samtidigt vet vi att det kan vara en pressad arbetssituation för många inom förskolan. Tiden räcker inte till många gånger. Ökande barnantal och knappa resurser är verklighet för många pedagoger samtidigt som kraven på en god pedagogisk verksamhet ska ligga fast förankrad i läroplanen. Skolagen säger "Barngruppen skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga.." (Lag 1997:1212)

Jag är av den uppfattningen att leken är barnens viktigaste uttrycksform och att det borde ges många fina och varierande möjligheter till lek. Jag antar att barn kan uttrycka sig genom lek och därför är det viktigt att pedagogen lotsar barnen på rätt väg och är en inspirationskälla för barns lek. Den inspiration barnen får genom olika upplevelser som är mycket lärorika och lärorikt för dem.

Definition av begreppet lek

Jag ansluter mig till den definition som Fröbel och Knutsdotter – Olofsson har angående lek. Båda hävdar att lek är frivillig och sker för skojs skull. Knutsdotter anser att lek är en bearbetning av erfarenheter och intryck från en svårtydd verklighet. I leken blir den klargjord, överskådlig och förståelig. Allt barnet försöker förstå eller har varit med om görs genom leken. (Knutsdotter-Olofsson, 2002) Jag ansluter mig även till Fröbel som menar att leken är barnens mest naturliga uttrycksform. Han hävdar för att kunna bli en välbalanserad person som vuxen måste man som barn få optimala förutsättningar att utveckla sina resurser i leken. (Hägglund, 1989)

Hur definieras begreppet lek i litteraturen?

Begreppet lek är rätt svårfångat och används med olika betydelse i olika sammanhang i litteratur kring ämnet. Den vanligaste benämningen är att begreppet betyder fri och självvald aktivitet, men kan också betyda aktiviteter. I den svenska akademins ordlista står det följande nöje och förströelse, dylik sysselsättning hos barn (ett ensamt eller flera tillsammans), ofta avseende att efterlikna de vuxnas (ändamålsenliga) verksamhet. (<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>)

Begreppet lek kan tolkas på olika sätt från individ och från kultur till kultur. Det som kännetecknas som lek här i Sverige, kan te sig som oviktigt i en annan kultur än den svenska.

”Lek är ett viktigt redskap med vilket barnet bearbetar sin nu situation. Den ger också goda möjligheter att träna samarbete och kommunikation. Man lär sig på andra att själv uttrycka sig tidligt och att fatta gemensamma beslut. Dessutom lär man sig konsekvenserna av besluten.” (Ejeman, G. & Molly, G, sid. 277, 2003)

Vygotskij ansåg att lekens funktion är ett utforskande av handlandet. Leken har sin rot i barns önsningar. Barn imiterar vuxna och äldre syskon, de vill göra som de men kan/får inte. Denna önskan att göra något men inte kunna göra det, det skapar leken. Lekens funktion är alltså ett utforskande av handlingen. Man lär sig reglerna för hur det går till, och framför allt de sociala reglerna. Leken har också betydelse för barnen när de skapar begrepp.

Handlingarna skiljs från objekten och då utvecklas barnens vilja menade Vygotskij. Leken har också stor betydelse för att utveckla medvetandet. (Pallvik, Y & Johannesson, A 1997)

Det finns olika sorts lek och spel. Skillnaden mellan spel och lek kan förklaras på följande sätt: till spel finns oftast färdigt material och regler att gå efter. Under den fria leken däremot kan barnen själva hitta egna idéer och även skaffa nya egna regler för det.

För barn kan sambandet mellan fantasi och verklighet vara nära knutna till varandra. Under lekens gång kan barn, med hjälp av fantasi befinna sig där hon/han önskar sig vara för stunden. Jag tänker mig att varje erfarenhet barn upplever oavsett om det är fantasi eller verklighet, bidrar till att berika deras liv.

”Barnet är expansivt och utmanar sitt eget tänkande i leken och ..”befinner sig ...alltid över sin medelålder, över sitt dagliga beteende i leken är det som om barnet vore ett huvud högre än sig själv” (Lindqvist, G, Forskningsrapport 95:12, sid 59)

Genom denna inledning vill jag visa att det finns litteratur, teorier och definitioner av vad lek innebär för barn som jag i denna studie dels vill granska ännu djupare men också få ta del av och studera aktiva pedagogers synsätt. Jag har upplevt att förskolan inte alltid ser så seriöst på barns lekar och söker få klarhet i detta.

Syfte

Syftet med mitt arbete är att studera fyra förskollärares syn på lek i förskolan. Mer specifikt studeras de föreställningar om villkor och förutsättningar för lek som finns i förskolan. I detta studerar jag också några förskollärares syn på förhållandet mellan fri och styrd lek i förskolans verksamhet.

Frågeställningar

1. Hur ser förskollärare på lekens betydelse?
2. Vilka förutsättningar för lek ur förskollärarens syn är det viktigt att tillgodose i förskolan?
3. Hur stor plats får den fria leken i förskolan?

Bakgrund

I denna bakgrund beskriver jag först läroplanen syn på lek och därefter gör jag en historisk genomgång av några klassiska pedagogers syn på lek.

Läroplanens syn på lek

I Lpfö 98 reviderad nämns att barnen skall erbjudas en trygg miljö i förskolan som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Barnen skall bli inspirerade att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen träffa pedagoger som ser till samtliga barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det individuella barnet och barngruppen. (Lpfö 98, reviderad 2010)

I den nya läroplanen upplyser också att leken är betydelsefull för barnets utveckling och lärande. En medveten användning av leken för att främja alla barns utvecklings och lärande skall känneteckna verksamheten i förskolan. I leken och det lustfyllda lärandets olika former skall fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande stimuleras även förmåga att samarbeta och lösa problem. I den gestaltande leken kan barnet få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. Barn söker kunskap bland annat genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande men också genom att iaktta, samtal och reflektera. (Lpfö 98, reviderad 2010).

Förskolan ska lägga en grund för livslångt lärande och den ska vara rolig, trygg och utmanande med full av möjligheter för barn. Den tiden som barnen vitsas på förskolan bör kännetecknas av lustfyllt lärande och att barnets förmåga till lust och vilja att lära sätts i centrum. "Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten" (Lpf98, sid 5) "Verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och drivkraft att söka kunskap." (Lpfö 98, reviderad 2010, sid 5)

Historik

Lek som social praktik har följt människan genom historien. Sambandet mellan lek och lärande uppmärksammades redan av de gamla grekerna. I det idealsamhälle som Platon styrde var leken grunden i all utbildning. I dialogerna "Staten" och "Lagarna" redogjorde han för att människor lär sig lättare och effektivare än under tvång och olust. Även hans lärjunge Aristoteles menade att barn skulle uppmuntras att leka sådant som de skulle göra som vuxna. Samhällets syn har under århundraden varit skiftande i synen på lek. Genom att studera och förstå de teorier som formats kring lek under olika tidsperioder får jag en bild av hur leken sett ut som fenomen" (Förskolan nr 9, 2005).

De klassiska utvecklingars lekteorierna är fortfarande intressanta eftersom de oftast nämns i böcker om lek. Det är viktigt att betona att det var hos de klassiska lekteoretikerna de första försöken att hitta vetenskapligt underbyggda förklaringar till varför barn alltid har lekt. Många av våra moderna forskare har oftast något av de klassiska utvecklingars lektorierna som grundsten i sin egen forskning. (Hägglund, 1989)

Friedrich Fröbel (1782-1852)

Den tyske Fröbel och begreppet ”Den fria leken” hör samman. Det var han som startade en s.k lek- och sysselsättningsanstalt som blev föregångare till Sveriges barnträdgårdar och långt senare förskolor. I Frøbels pedagogik är lek en av tyngdpunkterna och det medfödda sättet att uttrycka sig. Han menar att lek är den mest rena och andliga produkten i förskoleåldern då barnet utvecklas fysiskt, andligt och moraliskt. Syftet med verksamheten var att ta vara på barnets naturliga behov. Han ville se barnet som en planta. Arbetet med barn bestod främst i att ge barnet en miljö där det kan utvecklas alla anlag som det bär på. (Lindqvist, 1996).

Det är inget tidsfördriv att leka menar Fröbel. Det är vägen till kunskapen och det är någonting som är viktigt och måste tas på stort allvar. Ett barn som får möjlighet att utveckla alla sina resurser i leken får maximala förutsättningar att utvecklas till en harmonisk och medkännande vuxen. Fröbel använde sig av olika sysselsättningar i sin verksamhet. Dessutom utvecklade han ett genomtänkt lekmaterial som skulle stimulera barnens verksamhetslust. Barnets självständiga aktivitet i leken har en naturlig plats i förskolorna och om barnet inte hindras av den vuxne, så blomstrar leken. (Hägglund, 1989).

När barnet ska kunna uttrycka sig på ett naturligt sätt är lek en av kärnpunkterna i Frøbels pedagogik. Han uttrycker att den mest andliga och rena produkten som hjälper barn att utvecklas moraliskt, andligt och fysiskt är lek. Leken ger även frihet och glädje för barnets själ. ”Därför skapar leken också glädje, frihet, tillfredsställelse och ro, inom och utom barnen och en frid med världen. Barnet blir uppslukat och engagerat i leken som för barnet är allvar. Barn ska få välja fritt, eftersom leken är uttryck för ”framtidens hjärteblad”, som han själv uttrycker det”. (Samuelsson & Carlsson, M-A, 2003, sid 24)

Fröbel såg barn som en planta och ansåg att de behövde vård för att kunna växa. Vidare tyckte Fröbel att leken kan blomstra om barn inte hindras av vuxna.

“Most of what I really need to know about how to live, and what to do, and how to be, I learned in kindergarden. Wisdom was not at the top of the graduate school mountain, but there in the sand box at nursery school. These are the things I learned. Share everything. Play fair. Don't hit people. Put things back where you found them. Clean up your own mess. Don't take things that arent yours.” (Fulghum, 2006, sid 2)

Gerdin och Sjöblom (1995) hävdar att Fröbel har utvecklat ett material som han kallar för lekgåva, detta handlar om bl.a. bygglåda och klossar som är av trä. Gåvan är tjugo stycken till antal och man kan dela upp i fyra olika grupper som bl.a. lek med kroppar, leken med ytor och lek med punkter där barnen har möjlighet att lära sig matematiska grundbegrepp. De gåvorna skall introduceras till barnen utifrån deras förmåga samt utvecklingsnivå. Frøbels pedagogiska idén var att man knyta ihop arbetet, lek samt skapande. Och att det finns samband mellan omsorg samt lärande.

Vidare menar Hägglund (1995) att Fröbel ansåg att leken är barnets naturliga uttrycksform. Leken är en väg till lärande som man måste ta på allvar. I leken kan barnet uttrycka sina känslor, sina tankar och sina upplevelser samt får erfarenheter och kunskaper därefter.

Vygotskij Lev (1896-1934)

Lev Vygotskij var den viktigaste nytänkaren i Sovjetiskt psykologi och lade vikten vid leken som en social process. Lekpedagogiken har strävat efter "Socialrealism" och de vuxna har ingripit i barnens lekar för att lära dem hur man leker och hur verkligheten ser ut. Han betraktar leken som barns viktigaste aktivitet för att de skall kunna utveckla kunskap om världen. Vygotskijs tankar ligger nära Piaget när det gäller att varje stadium i barnets utveckling har sina egna orsaker och motiv. För övrigt har Vygotskij helt annan uppfattning om leken betydelse och funktion. Det som är oerhört spännande för en ettåring är oftast helt ointressant för en treåring. För övrigt är det som är mest utmärkande för Vygotskij är att han "Tänker tvärtom". De flesta lektorer menar att barn drivs till att leka av slags lustprincip. Det menar Vygotskij är fel för det finns en rad andra aktiviteter som ger barnet mer intensiva lustupplevelser. Det finns ju många lekar som inte är lustfyllda. Tänk på alla tävlingslekar, där endast en kan vinna. Förlorarna går därifrån med olust känslor. (Hägglund, 1989).

Hägglund talar vidare om att Vygotskij anser att leken kommer in i barnets liv först vid tre års ålder. Dessförinnan är barnet bara medvetet om nuet. Det viktiga med leken är att barn står fria från situationsbundna handlingssätt. Barn före tre års ålder styrs i sitt beteende av situationen. Av vad de kan se, höra och känna. De kan bara tänka på det som finns till hands. Han fortsätter att när barnet är tre år inträffar en förändring. Barnet börjar få behov och önsknings. Däribland finns det givetvis mycket som inte kan tillfredsställas. Det blir en strid mellan vad man vill och vad man får. Leken är barnets metod för att lösa den konflikten. (Hägglund, 1989)

Vygotskij vänder sig också mot andra forskare som skiljer ut lekar med regler som en speciell form. Han menar att alla lekar har regler. Om ett barn leker mamma och barn så måste barnet bete sig som en mamma skall göra. Vygotskij nämner att så fort det finns en imaginär situation så finns det regler. Han menar att kurragömma, schack och fotboll alltid innehåller fantasimoment och att barnet alltid i sin lek använder sig av gestaltande livssituationer.

Vidare talar Hägglund om frågan som Vygotskij ställer: Varför följer barnet regler? Vygotskij säger att man lär sig snabbt att leken blir roligare om man håller sig till de ramar som lekens situation och struktur leder fram till. Man lär sig att följa "Den största motståndarens lag". Regler blir en poäng för sig. Vygotskij pekar också på att barn i sina lekar utan vidare accepterar att underordna sig vilka regler som helst. I leken klarar barn att följa mycket krångligare regler än i det vardagliga livet. Han betonar att leken är själva källan till barnets utveckling. I leken formas ett potentiellt utvecklingsområde, för det är i lekarna barn kan gå framåt. (Hägglund, 1989).

I boken estetik, av Lindqvist (1995) skriver hon om att Vygotskij anser att leken är den viktigaste källan till barnets utveckling av känsla, tanke och vilja och eftersom den bidrar till att barnet utveckla sin proximala utvecklingszon. Vidare står det att det finns speciella ramar som gestaltar leken och dess form. Vygotskij menar att handlingar kan förkortas, t.ex. en dag under leken kan ta en kvart och en lång sträcka kan tas i tio steg. "För Vygotsky finns ingen motsättning mellan verklighet och fantasi utan är den kreativa tolkningsprocessen, där fantasi är båda förutsättning och ett resultat av lekhandlingen. Ju rikare erfarenheter desto mer

fantasi. Leken är ett möte mellan det inre och yttre och det är känslan som färgar tolkningen i lika hög grad som den yttre verkligheten den inre känslan finns som en realitet.” (Lindqvist 1995, sid 59)

Vygotskijs proximala utvecklingszon kan översättas med den närmast följande utvecklingszonen. I den spelar de vuxna en nyckelroll när det gäller att hjälpa barn med inläring. Vygotskij anser att barnet först måste klara av ett problem med andras hjälp med ny inläring, men hävdar även att de vuxna ska låta barnen pröva på egen hand och låta dem få komma med egna tankar och idéer. Det är genom stöd och interaktion från vuxna som barnet kan gå längre i sin utveckling. Barnet är i behov att vara i närhet av människor som är merkompetenta än barnet själv. Det behöver inte nödvändigtvis vara en vuxen utan det kan vara ett barn som har kommit längre i sin egen utveckling. Detta kallas för de mer kompetenta andra. ”De pedagogiska idéer som betonar värdet av att barns lek struktureras eller handleds, innebär att den vuxne samspelar med barnen, individuellt eller, vilket är mer troligt, i små grupper. De vuxna som tidigare har observerat barnen kommer att känna till den nivå som barnen för närvarande fungerar på och kan då anpassas sitt deltagande till den. De förstår att undvika att säga uppenbara saker till barnen, liksom de undviker att tala över barnens huvuden, till exempel genom att använda ordförråd och begrepp som barnen inte kan förstå” (Moyles, 1995, sid 29)

Vygotskij förklarar vidare att i den fria leken är det inte reglerna som kommer i första hand utan att barnets roll måste framträda först. Han hävdar vidare att det som barnen lär sig, sker mellan barnet och omvärlden och att så småningom blir detta till inre mentala strukturer hos barnet. Han fokuserar på den språkliga och den sociala processen och ser detta som avgörande för ett barns inläring och utveckling.

Vygotskijs tre teoretiska synsätt på förhållandet mellan lärande och utveckling:

1. En riktning som antar att processerna i barnets utveckling är oavhängiga lärandet. Man baserade detta på att lärandet släpar efter utvecklingen.
2. En riktning som betraktar lärande och utveckling som samma sak. Man ser ingen anledning att skilja dem åt.
3. En kombination mellan de två första- där utveckling baserar sig på två olika processer: mognad och lärande. Dessa två tillsammans utgör utvecklingen. ”Leken är källan till utveckling och skapar den potentiella utvecklingszonen...(i leken) befinner sig barnet alltid över sin medelålder, över sitt dagliga beteende, i leken är det som om barnet vore huvudet högre än sig själv”. (Lindqvist, 1996, sid 70)

Samspelet mellan de människor som vi kommer i kontakt med spelar en viktig roll i vår utveckling. Genom att handskas med omvärlden lär vi oss nya om oss själva och våra medmänniskor. Leken hjälper barn att utvidga alla sinnen t.ex. När barn lekar ”Mamma, pappa, barn” över dem hur det är i det verkliga livet, hur relationerna ser ut i den egna familjen.

Sigmund Freud (1856- 1939)

Freud räknas som stiftaren till en ny vetenskap, psykoanalysen. Den psykoanalytiska läran handlar om personlighetsutveckling, speciellt med betoning på det omedvetnas och driftlivets betydelse. Psykoanalysen används som teoriform och är väldigt djupgående och tar mycket tid i anspråk. Hans teoribildning har haft en oerhörd innebörd för psykiatri, psykologi och all beteendevetenskap. Han ansåg att leken ses som ett naturligt sätt att symboliskt form bearbeta och bemästra olika händelser. Freud nämnde i sina första teorier om lek, att barnet i sina lekar som i drömmar och fantasier kan tillfredsställa sina behov. I leken kan barnet använda situationer och föremål från den verkliga världen och skapa sin egen värld. Där kan man upprepa behagliga händelser när man vill. Barnet kan också ändra händelser så att de stämmer överens med hur man skulle vilja ha det. Om barnet t.ex. vill leka vuxen och göra sådant som vuxna gör, i leken är allting möjligt. (Hägglund, 1989)

Vidare tar Hägglund upp att Freud klargör att det inte går att förklara varför barn gång på gång i rollekar upprepar obehagliga händelser. Barn som inte tycker om att gå till läkaren, leker gärna läkare i sina lekar. Han anser att barn i sina lekar bearbetar obehagliga upplevelser för att upprepningen minskar den otrevliga spänningen. I leken blir barnet en aktivt handlande individ, istället för det offer som upplevdes i den verkliga situationen. Ju mer som den besvärliga situationen bearbetas, desto mer begriplig och desto mindre otäck blir den. (Hägglund, 1989)

Jan Piaget (1896-1980)

Piaget använde sig av den utvecklingspsykologiska teorin i sitt forskande kring lek. Han hade en ganska rationell syn på lekens utveckling. Enligt Piaget följer den vissa generella stadier och barn leker på olika sätt i olika åldrar. Barnets förmåga delas in bland annat i social, känslomässiga och intellektuell utveckling. (Hägglund, 1989).

En central tanke hos Piaget var att han använde sig av leken i tänkandets utveckling och detta gjorde att han studerade leken mycket. Hans teorier har betytt mycket för senare lekforskare och pedagoger. Piaget använde sig av tre stadier i sin utvecklingsteori; det sensomotoriska stadiet, de konkreta tankeoperationernas stadium och det formellt operationella stadiet.

Rollekar hjälper barnet att kunna se verkligheten ur andras perspektiv, att prova på andra infallsvinklar och få en breddare bild av världen. (Hägglund, 1989).

Under det konkret-operationella stadiet har regellekar fått en stor innebörd (Lekar som styrs av regler som skall följas, men kan ändras under lekens gång). Piaget framhåller att regellekarnas i barnets utveckling ligger i att man tvingas att inse att varje individ har en egen vilja. Det innebär att man måste lära sig att anpassa sig till andra människor.

De formella tankeoperationernas stadium (11 år till vuxen ålder) utmärks av att man utvecklas till att få en allt större förmåga att tänka abstrakt och dra egna slutsatser. Piaget betonar att leken inte har någon större tillämpning i utvecklingen när man kommit till detta steg. Piaget betonar att dessa utvecklingsstadier följer varandra. Övergången mellan dessa stadier sker inte gradvis, utan snarare etappvis. Man kan bara ta ett steg i taget. Ett barn kan inte använda

dessa tankeoperationer och handlingar som tillhör ett stadium, innan det är klar med det föregående stadiet.

Piaget lägger vikt vid motorikens betydelse för barnets utveckling. Enligt hans teori utvecklas barnet från ett stadium till ett annat med hjälp av handlingar och med konkreta material.

Piaget har framförallt inriktat sig på fyra olika områden angående lek och lärande. De finns med i boken, lek – upplevelse – lärande av Lillemyr (1998):

1. Han har givit en kognitiv förklaring till processen att tillägna sig kunskap och förståelse och av leken som begrepp.
2. Han har sökt förklara att man finner ursprunget till leken i barnets intellektuella utveckling och ursprunget till att skapa föreställningar och dra slutsatser av samband, vilket också är viktigt för att tillägna sig insikt och kunskap för lärande.
3. Han har utvecklat en teori om hur lekens uttryck (struktur, innehåll) förändras med barnets ålder.
4. Han har intresserat sig för hur barnets förhållande till regelverk utgör en viktig grund för att lära sig regler i allmänhet och för motorisk utveckling. ”Barn tränar upp sina motoriska färdigheter genom lek. Leken stimulerar dem att använda både motorik och språk. Barn som leker får erfarenheter av hur kroppen fungerar och hur rörelserna styrs. Ju fler rörelser barnet lär, desto enklare är det att senare lära sig nya och svårare rörelser, något som i sin tur leder till att rörelserna automatiseras.” (Nordahl, A, 1998, sid 37)

Det finns tre likheter mellan Piaget och Vygotskij; båda förutsätter att barnen aktivt utforskar omvärlden och har ett aktivt samspel med omgivningen. För det andra är det de yttre handlingarna som övergår till att bli inre handlingarna. Den sista likheten är att de sätter in språket i ett större sammanhang, där kommunikation och kognition blir viktiga tillägg. Det finns däremot en stor sak som skiljer dem åt, anser Lillemyr (1998). Vygotskij anser att barnet går i sin utveckling från det sociala till det individuella, medan Piaget anser att utvecklingen går från det individuella till det sociala.

Nu har jag beskrivit vad Piaget, Vygotskij, Freud och Fröbel anser om lek i allmänhet. Detta var en genomgång av dessa olika forskares syn på vad lek är och varför den är viktig för förskolebarnen och att lek och lärande hänger samman.

Aktuell forskning

De senaste 20 åren har ett ökat intresse för forskningen kring lek märkts både nationellt och internationellt. Alla lektorer lyfter fram mer eller mindre och på olika sätt fram lekens betydelse för lärande.

Lek och verksamhet

Lindqvist nämner att i förskolan har alltid leken haft en central roll. Lek och temaarbeten har varit betydelsefulla verksamhetsformer under 1990-talet. På samma gång visar hon att leken har haft och fortfarande har en oklar roll i förskolan. Flera studier framställer lekens dilemma.

Lindqvist hävdar att det finns bristande sammanhang mellan vad förskollärare anser och vad de gör i förhållande till barns lek. I teorin tror de på lekens betydelse vid inläringen, men i praktiken har de en terapeutisk ståndpunkt. De går inte in i leken för att medverka men ställer gärna upp med material osv. (Lindqvist, 1996)

Vidare klargör Lindqvist att trots att leken bedömts som viktig i förskolan har den inte prioriteras och inte heller utvecklats som pedagogisk verksamhet. Leken har sedan Frøbels dagar ansetts ”Fri”. Den har en stor betydelse för barnen men pedagogerna vet inte hur de skall förhålla sig till barnens fria lek. Att sedan s.k. fri lek egentligen är en eufemism innebär att styrningen inte är direkt utan finns i förskolans struktur och indirekta sätt att erbjuda barnen möjligheter till lek. Lindqvist menar att det följaktligen finns en kluven inställning till barns lek, vilket medverkar till att leken har haft en oklar roll-ideologiskt viktig men ändå inte utvecklats pedagogiskt. (Lindqvist, 1996).

Enligt Lindqvists uppfattning har förskolepedagogiken vilat på utvecklingspsykologiska teorier utan samhällelig och kulturell kontext. Den romantiska inställningen till lek i Frøbels andra har kunnat leva som något övernaturligt höjt över samhälle och kultur. Detta har medfört att bilden av den fria leken har kunnat existera tillsammans med ett funktionellt synsätt. Antingen utgår man från barnets frihet (leken) eller från en yttre funktionell styrning från den vuxne. Denna pedagogik inne håller två förhållningssätt -frihet eller styrning. Denna form av dualism har varit ett hinder för pedagogikens utveckling, eftersom den inte ställer frågor om relationen mellan barnet och omgivningen eller hur påverkan ser ut-frågor som är nödvändiga för att kunna utveckla en pedagogisk process. (Lindqvist, 1996).

Noren-Björn skriver att förskolan måste erbjuda barnen den djupa och inlevelsefulla leken. Barnens behov skall stå i det främsta rummet och det uppnås genom att satsa på kvaliteten i barnens främsta kulturform, leken. (Noren-Björn, 1990)

Noren-Björn (1990) nämner också att barn måste få leka färdigt och att det skall vara en självklarhet. Men verkligheten är en annan betonar hon. Vuxna har ofta bråttom att bryta den fria leken för styrda aktiviteter och dagliga rutiner. Detta gör vi till följd av att vi inte ser vad vi ser eller hör vad som sker. Vi vuxna måste lära oss att se när barnens lek tål att avbrytas, skjutas upp eller omvandlas. Om vi inte lär oss detta kan det påfresta barnens tålamod, vilket medverkat till att barnen inte orkar påbörja en avancerad rollek. Barn är duktiga på att ta vid oavslutade lekar vid ett senare tillfälle, det är dock inte alltid det fungerar.

Williams berättar i sin avhandling att lek är en viktig och naturlig del av barns kultur, där de bildar kunskap genom att utveckla sin fantasi, konstruera avbildade föreställningar och i och med det skapas nya innebörder som ger situationer betydelse. Alla barn lär i leken, eftersom den ofta förekommer i gemenskap. (Williams, 2001)

Vidare tar William också upp att i förskolan ges tillfälle för barnen att leka. Lek, fantasi och känsla är inkörporten till empati. Ömsesidighet och gemenskap mellan barn skapas genom lek och kommunikation, och i leken blir erfarenheter och händelser viktiga. Om vi erbjuder barn olika variationer av aktiviteter och olika saker att leka med lär sig barnen hur de skall bli

vänner. De lär sig även hur de kan bli delaktiga i en pågående lek och att skydda sin lek från avbrott.

Williams menar vidare att barn dessutom skyddar sin lek genom att utesluta andra barn. För oss vuxna kan de tolkas okamratligt, men det handlar om att skydda den pågående leken. Det handlar inte om att barn inte vill dela sina lekupplevelser med andra barn, utan att skydda sin pågående lek. Genom tidigare erfarenheter vet de att om de tar in ytterligare en kamrat i leken, leder det ofta till att leken upplöses.

Wood och Attfield anser att definitionen av lek ska redovisa i olika kontext som exempelvis behov, intressen, känslomässiga tillstånd och vad barn i olika åldrar föredrar att leka. Vad som räknas som lek menar de varierar beroende på vem som leker och vilken lekaktivitet som väljs. Dessa olika definitioner visar att lek är oändligt varierad och komplex. Leken är följaktligen paradoxal för att barnen leker dels för att komma ifrån verkligheten samtidigt som de kommer verkligheten närmare i leken. (Wood och Attfield, 2005)

Woos och Attfield klargör att lek tränas den kognitiva inlärningsförmågan, kulturella, historiska, sociala och fysiska sammanbindningar som. I barns lek kommer kategorier upp som:

- Verklighet och fantasi
- Verklighet och inte verkligt
- Verkliga världar och lekvärldar
- Det kända och det okända
- Kaos och ordning
- Det befintliga och det möjliga

Lek och arbete

Moyles nämner att om man undersöker hur ordet lek används på engelska, så kan det vara ett substantiv, ett verb, ett adverb, "The play or plathing", som betyder både leksak och skådespel. Det kan innebära att leka i relation till form och metod, att göra något på ett lekfullt vis eller en beskrivning på ett leklystet barn. Inte ens på en fundamental nivå är det lätt att urskilja en klar innebörd som kan användas på "barns lek" därför att det är förmodningen en kombination av flera av dessa. Genom denna sammankoppling är det mer meningsfullt att se på lek som ett förlopp i sig själv med en rad beteende, syften, möjligheter, tillämpningar, färdigheter och insikter. (Moyles, 1995)

Moyles klargör också att försöket att ringa in begreppet lek med stöd av dess motpol; arbete, är inte till någon hjälp eftersom det är möjligt att leka i arbete och arbeta i leken. Moyles nämner att Pelligrini (1987) påstår att ett barns lekfulla uppförande kan kategoriseras i överensstämmelse med ett antal kriterier som uppfylls. Ett resultat av detta kan vara att lek inledas som "Lek eller mindre lek" och inte uppdelat i två delar som "Lek och inte lek". Enkelt formulerat så måste inte kategoriseras som "Lek" eller "icke – lek". Istället bör graderingen ske enligt en sammanhängande skala från "renodlad lek" till "icke-lek".

Det är inte självklart vad lek har för definition hävdar Knutsdotter Olofsson, men i Socialstyrelsens förslag till pedagogiskt program för förskolan (1993) används begreppen arbeta-leka-lära för att beskriva innehållet i förskoleverksamheten. Av insikt vet vi att barn leker när de arbetar, de arbetar när de lär sig. Men tvärtemot Moyles påpekar Knutsdotter Olofsson att det är nonsens att barnens arbete är lek. Arbete är nödvändigt för vår överlevnad och vårt välbefinnande. Lek är frivillig och sker för skoj skull. Arbete är mål- och produktinriktat. Lek sker för lekens skull. Den är sitt eget mål. Motivationen till arbete kommer utifrån omgivningen. Lekens regler bestämmer barnen själva. Arbetet utförs i verkliga livet. Leken lever i en värld oberoende av verkligheten. (Moyles, 1995)

Lekens betydelse för identitet

Birgitta Olofsson Knutsdotter (2003) en av Sveriges främsta lekforskare menar att alla barn föds med en förmåga till att kunna leka. Men precis som med språket, behöver barnet någon som leker med det för att lekförmåga ska utvecklas. ”Lek är som liv och kärlek, begrepp som inte går att definiera. De går inte att definiera därför att det först och främst är processer. Processer som pågår jämt och ständigt, lever, utvecklas och förändras och som aldrig blir riktigt färdiga” (Edenhammar & Wahlund, 1990, sid 6).

Leken börjar redan när barnet är mycket litet 5-6 veckor, då det visar sitt första leende. Vi pratar med ljus röst till barnet och barnet formar sina lilla munnar och säger ”Ö, ohgö” till svar. Det blir det första lilla samtalet som tar sin form och barnet visar sitt leende. Detta leende vill vi gärna försöka framkalla igen. När barnet ligger på skötbordet kanske vi pussar det på magen och biter lite försiktigt i de små tårna. Vi säger hemska saker som ”Nu äter jag upp dig”. Men med ansikte, mimik och röst visar vi att inte är allvar. Det är lek. När man tröstar det lilla barnet låter man helt annorlunda. Rösten sänks och man ser allvarligt deltagande ut. Leendet lockar till lek.

Leken förs in på det ena området efter det andra. Man hissar upp barnet i luften. Skrämmer det på lek; ”Nu tar jag dig” säger vi med ett leende på läpparna och jagar barnet. De grundläggande lekarna är jagaleken och bråkleken, då man låtsas slåss. Det är lekar som vi delar med de högre stående djuren. Jagar man ett barn på lek börjar det ofelbart skratta. De första åren är den vuxne den viktigaste lekkamrat. Dockan matas mat på lek och nalle får en godnattpuss. När barnet leker med kastrullerna frågar vi om det lagar mat och om vi får smaka, sedan låtsas vi och säger; ”Åh så gott”.

På detta sätt lär sig barnet att gå in i fantasins värld och låtsas. När barnet får möta lekfulla vuxna eller äldre barn som leker med det, får det tillgång till en förtrollad värld, där allt kan hända. (Olofsson, 2003). I leken och fantasins värld är allt möjligt, vi har själva fått uppleva hur barn fantiserar, några stolar på rad blir en buss och en stor sten förvandlas till en häst som går att rida på till exempel. ”När barn leker är de i ett förändrat medvetandetillstånd, där de inre föreställningarna råder över de yttre omständigheterna”. (Olofsson, 1996, sid 50).

Barn signalerar lek på olika sätt. De kan skratta eller se luriga ut, kanske använder de en annan röst. När de pratar om leken använder de förfluten tid för att markera att det är lek. ”Då var jag mamma och du var mitt barn”. Med det menar de att de ska leka så. När barn leker kan

man höra på de ljusa rösterna att det är lek. I leken pratar de på ett alldeles speciellt sätt. Om ett barn bråklexer är det noga med att visa att detta är bara på lek, barnet skrattar och ser glatt ut, annars blir kompisen arg eller rädd. I bråklek är det viktigt att leksignalen är tydlig så att den andra kan uppfatta den rätt. (Olofsson, 2003). Med leksignal menar det sätt på vilket barnet eller den vuxne visar att detta är bara på lek.

Folkman & Svedin (2003) menar att inkörsporren som gör att barn kan hitta varandra (lära känna och förstå varandra) är i gemensam lek.

Barn strävar efter att förstå vad som sker, både i världen utanför dem och i sin egen inre värld visar Sylvander (1992). Leken är ett sätt för barnet att reflektera över det barnet känner till och har varit med om. I leken återupplever och bearbetar barnet vad det har varit om, det gör att det blir tydligt visar Olofsson (1996) och det gör att det får en bättre förståelse för omvärlden. Vi har själva upplevt hur barn gärna periodvis leker samma lek dag efter dag. De övar och övar om och om igen. Rolleken väljer det som en ram för att ge uttryck åt det som de finner betydelsefullt i sina liv. De bygger i leken upp en som-om-värld där deras önsningar att ta upp både glädjeämnen och livsproblem utan att det märks, eftersom det inte handlar om dem själva. Lekskickliga barn kan leka länge. När de lekt länge med något är de inte trötta och gnälliga utan nöjda och glada. (Olofsson, 2003).

Leken är viktig av flera skäl, den är viktig för en människas utveckling och för att få en bättre förståelse för omvärld. När barnet fantiserar och prövar sig fram på olika sätt i leken får det en bättre insikt i hur saker och ting hänger ihop. Det utvecklar barnets tankar. Leken ger också möjligheter till social träning. För att leken ska fungera måste barnen lyssna på varandra och ta hänsyn till varandra, detta övar de i leken. (Olofsson, 1996). Olofsson vill också framhäva att lek också är reflektion på ett mer avancerat plan. Barnet har genom leken möjlighet att skapa nytta och tänka sig in i det som barnet inte själv har upplevt.

Alla har vi behov av att uttrycka oss. Vi behöver prata om hemska saker vi upplevt och bearbeta det, är nödvändigt för den mentala hälsan. Barn får också uppleva hemska saker men de har ännu inte språket att uttrycka sig med. Barn leker i stället.

Exempel: en liten pojke på 2 ½ år halkade på köksgolvet och slog sig i munnen och skadade en tand. Det blev tandläkarebesök med undersökning och röntgen. Han fick fläskläpp och värk och kunde inte äta. Nästa morgon hör hans mamma hur han plockar i kökslådan. Sedan kommer han med en svart korkskruv, potatisskalare. Med djup tandläkarröst ber han sin mamma: "Gapa" "Nej, jag vill inte. Det gör ont" Jämrar sig mamman. "Inte farligt". Lugnar pojken henne, samtidigt tar han den fruktansvärda korkskruven mot hennes mun. Sedan tar han potatisskalaren och tången. Under tiden som han lugnar sin mamma: "Inte farligt, snart bra". När pojken bearbetar sitt tandläkarebesök tar han tandläkarrollen. Han har då kontroll över det som sker. Samtidigt som han lugnar sig själv, genom att säga att det inte är farligt, att det går över och snart blir bra. Till nästa tandläkarebesök är han med förberedd. (Olofsson, 2003).

Vidare tar Knutsdotter Olofsson också upp att i leken bearbetar barn sina erfarenheter och intryck från en svårtydd verklighet. I leken blir den verklighet, förståelig och tydliggjord. Skillnaden mellan lek och inläring är inte så stor som skillnaden mellan lek och arbete.

Det finns inslag av inläring i lek och leken har stor betydelse för barnets utveckling. Olofsson (1999) anser att inläring upprättas om den sker i lekens form. Hon beskriver i en av sina böcker om varför inte barnen leker när de har stora lokaler, snälla vuxna och snälla kamrater kring sig och en mängd av olika leksaker. Men orsaken till detta var att dagarna på förskolan var fullspäckade med aktiviteter. Desto mer aktiviteter de hade, desto mer ambitiösa var pedagogerna tyckte arbetsgivare och föräldrar. Rutiner och aktiviteter styrde dagarna i verksamheten. Leka fick barnen göra på den tid som blev över framhäver Knutsdotter Olofsson. (Knutsdotter Olofsson, 1998). Olofsson (1999) anser att leken är frivilligt och är sätt att uttrycka sina inre föresällningar, deras erfarenheter och minnen från verkligheten.

Knutsdotter Olofsson tolkning är att barnen inte leker på grund av pedagogernas arbetssätt, eftersom de sällan gav tid till barnen att leka och de lekte inte ofta med barnen och låtsades sällan. I planeringen av aktiviteter räknade de aldrig med leken. Hon betonar att då kanske tiden är mogen för lek i förskolan?

I min genomgång av aktuell forskning har jag visat att det finns olika synsätt och olika aspekter på lek och lekens betydelse. Noren-Björn anser att pedagoger stör mer utvecklande lek om barnen inte leker ofta och mycket. Lindqvist belyser dilemmat mellan styrd och fri lek och mellan vad förskollära säger och vad de vill göra. William beskriver hur man tolkar barns lek. Woos och Attfield visar upp hela lekens komplexitet i verksamheten. Knutsdotter Olofsson belyser definition av lek.

Teoretiska perspektiv

I det här teoretiska avsnittet beskriver jag teorier och perspektiv i förhållandet till förskolans verksamhet och inte i allmänhet.

Lärande

I de lärande teorier jag vill lyfta fram är det viktigt att barn känner meningsfullhet och att det stimulerar barnet till livslång lust att lära. Detta är människans livsutvecklingspotential. (Gärdenfors 2010). Kullberg förklarar att "Den som känner en lust att lära har en inre positiv drivkraft och känner tillit till sin förmåga att på egen hand och tillsammans med de andra söka ny kunskap." (Kullberg, 2004, sid 31). Båda författarna visar att lusten kommer från individen och Kullberg poängterar att den inre drivkraften kan leda till att man tillsammans med andra kan söka kunskap och utvecklas.

Piaget hävdar att barnets tankemässiga utveckling går i olika stadier som är nödvändiga. Han menar att det stadium där barnet befinner sig, bestämmer vad han/hon kan lära sig och varje stadium är grund till utvecklingen av nästkommande stadium. Barnets gamla kunskaper försvinner inte utan utvecklas vidare med de nya osv. Utifrån egen kraft och handling skall barnet få en möjlighet till utforskning av sin omgivning och sin omvärld och på egen hand få söka efter förståelse. I Piagets teori finns förställningen att kunskap inte kan förmedlas direkt från den vuxne till ett barn, utan varje barn måste själv konstruera sin egen version av den yttre världen (Imsen 2000).

Skillnaden mellan Vygotskij och Piaget är att de har olika syn på om utvecklingen startar i individen eller i kollektivet. Piaget baserar sina teorier på hur barnen lär sig och att en individuell angelägenhet sker i samspel mellan barnen och den fysiska omvärlden. Barnet formulerar sin kunskap utifrån en miljömässig stimulans. Kunskap kan inte tas emot, utan den ska erövrats med sin egen erfarenhet. Vygotskijs teori grundar på en marxistisk syn om förhållande mellan människans medvetande och den materiella verkligheten. Detta innebär att den omgivande miljön bestämmer hur tänkandet utvecklas. Därför har uppfostraren en social karaktär, och är beroende av verkligheten kring oss och de erfarenheter man har. (Imsen, 2000)

Miljön - språkets betydelse för lek

Det har visat sig i många undersökningar och har också skrivits i flera böcker hur viktig den fysiska miljön är för barnen för att hjälpa dem att berika sina språkkunskaper och detta kan ske genom en bra och kreativ miljö. Enligt mina erfarenheter har rummets tillgänglighet och placering av redskap och även variation på material och utformning av rummet ett avgörande resultat i elevernas språkutveckling. "I lekens form skapas möten som kan bidra till att svetsa samman gruppen, just förmågan att lyssna, att vara lyhörd för stämningar och behov i klassen är en nyckel" (Raustorp, 2004, sid 22).

Har alla förskolor samma utformning så att de förutsättningarna finns? Finns det ekonomiska förutsättningar för att de här förutsättningarna ska fungera som t.ex. att rummets tillgänglighet, att miljön är kreativ mm.

Knutsdotter Olofsson (1987) beskriver vuxens delaktighet i leken som språkutvecklande. Författaren menar att barnen lär sig nya ord hela tiden som den vuxne använder under lekens gång. Då kan den vuxne upprepa ordet för att sedan härma barnen det. (Olofsson, 1987, sid 76). Vuxens delaktighet i leken är stor betydelse för barnets språkutveckling och vad det gäller att lära sig nya ord och att förstå dess innebörd, och hur de kan använda dem och i vilka situation de passar. ”Ju fler olika roller ett barn leker, desto större språkrepertoar får det” (Olofsson, 1987, sid 76). Genom leken utvecklar barnen sitt språk och alla barn har olika erfarenheter. I leken kommer fram barnets erfarenhet. De får ta del av varandras ordförråd och att de förstår vad orden betyder utifrån hur ordet användes i leken. Olofsson visar genom att testa nya ord och fraser i leken. Pedagogen har ett stort ansvar och de kan hjälpa barnen att utveckla lekar som exempel pappa, mamma och barn. Genom att visa dem nya olika infalls möjligheter kan barnen i leken lära sig nya ord och att testa nya situationer som de inte kan hantera det själva. (Olofsson, 1987).

Lek- barn/vuxna

Lek ger möjligheter att bygga upp positiva relationer mellan vuxna och barn. Anledningen är att i lek uppträder de vuxna mycket mer på barnens villkor och förhållandet blir för en stund mer jämställt. När den vuxne är med och leker ändras det hierarkiska läget det är inte längre den vuxne som styr utan istället är det barnet som leder samspelet. Det skapar möjligheter för en annan form av ömsesidighet som i sin tur gagnar närhet och förtroende.

När en vuxen deltar bör man så mycket som möjligt följa barnets initiativ för att skapa så bra och positiva leksituationer som möjligt, Den vuxne stiger då i aktning i barnets ögon och det blir roligare för den vuxne att delta i leken. I och med att man är med barnet i leken blir man en positiv förebild och detta kan då bli en viktig träning i samarbete. På så sätt fungerar också leken som en god grund för barnets lärande. Man bör som vuxen inte ge instruktioner eller organisera när barn leker. Inte heller inrikta sig alltför mycket på att barnet ska lära sig något i dessa situationer. Är man som vuxen lite tillbakahållen i sitt sätt ökar barnet sin aktivitet och kreativitet i leken. Barnen har egna idéer och förslag som man som vuxen ska respektera. Då skapar man en ömsesidig respekt, samarbetsviljan ökar och tilliten till den vuxne stärks. Går leken överstyr måste man som vuxen stoppa och ingripa. Oroliga barn kan ha svårt att styra sina känslor på ett lämpligt sätt och kan behöva ha hjälp med det. (Webster-Stratton, Drugli, 2003).

Förutsättningar för lek

Viktiga förutsättningar för att leken ska fungera är samförstånd, ömsesidighet och turtagning visar Olofsson (2003).

- Med samförstånd menas att de som leker måste vara införstådda med leken, att de leker och vad de leker.

- Med ömsesidighet menas att barnen oberoende av ålder och styrka är på en mer jämställd nivå. De anpassar sig efter varandra i leken.
- Med turtagning menar att barnen turas om både med att göra saker och bestämma eller ta initiativ i leken.

Det är därför den sociala förmåga som övas i leken. Grunderna lär sig barnen av vuxna men de övas och finslipas i leken menar Olofsson (1996). Barn behöver också ha gjort liknande erfarenheter i livet annars kan de ha svårt att förstå varandra i leken. För ett barn som aldrig har varit i en affär till exempel kan det vara svårt att leka affär. Då kan inte samförstånd uppstå.

Att få tid att leka ostört är en annan nödvändig förutsättning. Leken kräver koncentration, låtsasleken bygger ju på inre föreställningar, då mycket av leken sker inne i barnets huvud, i fantasins värld. Störs leken kan det vara svårt att hålla reda på, vem jag är, vilka de andra är, var man är och vad som ska hända menar Olofsson (2003). Hon jämför detta med hur det är att läsa en bok, blir man störd ofta tycker man till slut inte att det är något ide att läsa vidare för att man tappar handlingen. Det är därför viktigt att respektera leken.

Fantasi

Två barn som tillfrågats av Olofsson om vad fantasi är svarar

- ”Fantasi är det man tänker här inne (bankar sig på huvudet)”.
- ”Fantasi är sånt man gör fast man inte kan”.

Hon skriver vidare att barnen beskriver det som Vygotskij menar när det gäller fantasin. Den hör ihop med föreställningsförmågan och inlevelseförmåga (Olofsson, 2003, sid 60).

”Den för alla former av tänkande viktigaste funktioner som tränas i låtsasleken är föreställningsförmåga”. (Olofsson, 1978, sid 110).

Barnet använder sig av de erfarenheter det gjort i livet genom upplevelser. I minnet plockar det sedan fram sina upplevelser och använder sig av dem i sin föreställningsvärld. (Olofsson, 2003).

Barnet måste kunna föreställa sig en roll och en rollhandling för att gestalta en roll. Att kunna tillskriva handlingar och ting en annan betydelse är också nödvändigt. Om förmågan att låtsas inte skulle finnas skulle det vara meningslöst att leka. (Hjort, 1996)

Barnet har i sin lek möjligheter att utveckla sin fantasi och ett kreativt tänkande. Något som verkar omöjligt att göra i verkligheten kan bli möjligt i leken. Barnet kan till exempel bli en helt annan person än det i verkligheten är. När barnet låtsas vara någon annan kan det också fungera som social träning på egen hand men också tillsammans med andra. Ibland rör sig fantasileken på ett plan som bara barnet kan förstå. (Almkvist, 1991). Verkligheten runt omkring förvandlas och leksakerna får eget liv. Men för vissa barn kan en leksak bara vara en sak som de går runt och bär på, de har inte kommit underfund med hur man fantiserar och då sker ingen koppling till lek i gemenskap med andra barn. (Olofsson, 2003).

Empati

Barnet behöver tränas och utvecklas i sin empatiska förmåga både i relation till vuxna och till andra barn. Ett barn som i hemmet och förskolan möts av empati växer i sin egen empatiska förmåga. Pedagogernas förhållningssätt både mot varandra och mot barnen har stor betydelse för hur empatin utvecklas i barngruppen. Barnen iakttar hur de vuxna gör och lär sig av dem.

En tvååring är ännu övervägande egoistisk men har en grundläggande förmåga till empati. Tre till fyraåringen har börjat utveckla sin förmåga till samspel och ömsesidig anpassning beskriver Sylvander (1992). Vidare menar hon att vi vuxna kan uppmuntra dem att hjälpa varandra och berömma dem när de hjälper varandra. Den empatiska förmågan måste finnas för att en god samvaro ska utvecklas mellan barnen. Den förmågan får barnet möjlighet att träna och utveckla i olika leksituationer.

Hinder för leken

Det är viktigt hur den dagliga strukturen planeras så att det ges möjlighet och utrymme för lek i den dagliga verksamheten. Om barnen under dagen ofta måste avbryta sin lek för andra aktiviteter störs den menar Campner & Persson (2004). Det här är något som vi själva har upplevt och funderat en hel del på. Inom förskolan förekommer många aktiviteter under en dag och det blir många avbrott för barnen av olika skäl, vilket gör att barnen får avbryta sin lek.

De stora rummen inbjuder inte heller till lek menar Olofsson (1996). Barn tycker om trånga utrymmen, små vrår och kojor där de kan gå undan och få vara ifred, där kan leken lätt få fart. De stora tomma ytorna som idag finns i många lekrum, inbjuder istället mycket till spring.

Barn och sorg

Ett barn som känner sorg av någon anledning kan ibland bli så bekymrat att de inte förmår sig att leka och drar sig istället undan för sig själv. Sorg är ett brett begrepp som till exempel kan omfatta någon form av förlust, separation eller skilsmässa. De flesta barn kommer någon gång under sin uppväxt att komma i kontakt med döden, om en vän, anhörig eller ett husdjur avlider.

De yngre barnen kan ha svårt att förstå att döden är något definitivt. Det kan vara svårt att förstå att någon kan vara i himlen och samtidigt vara begravd i jorden. Barns frågor är konkreta och de är oroliga för att skiljas från sina nära och kära. Det är viktigt för både pedagoger och övriga personal i förskolan och skolan att vara observanta på barnet. Sorgen kan påverka barnet så att det börjar bete sig annorlunda. (Dyregrov, 1995).

Barn och stress

Stress hos barn kan vara en orsak till att de inte leker. Det finns olika orsaker till att barn kan vara stressade enligt Ylva Ellenby. Stora grupper i förskolan innebär att det är många relationer som kan vara svårt för barnen att hantera. I stora grupper ökar ljudnivån. Enligt forskning har det visat sig att buller är en rent biologisk stressfaktor, eftersom det ökar halten

kortison. Ju jobbigare vi upplever bullret, desto mer stressande är det. En annan stor stressfaktor kan vara att inte bli förstådd. Detta kan gälla alla barn, men särskilt de barn som inte har svenska som modersmål. (Förskolan, 2004, nr 6)

Förändringar i barnets hemmiljö kan ikull kasta barnets liv när det kanske oförklarliga händer som att föräldrarna skiljer sig till exempel. Tillvaron kan då bli oförutsägbar. Barnet kan upprepade gånger få nya vuxna att förhålla sig till, kanske vara tvungen att flytta gång på gång. Följden kan resultera i att det saknas struktur i vardagen för barnet. Det kan också innebära att inte bli sedd som det lilla barnet man är. (Folkman, 1998).

Metod

I det här avsnittet redogör jag för mina val av tillvägagångssätt i undersökningen. Här tar jag upp datainsamlingsmetod, urval, genomförandet, validitet och reliabilitet samt estetiska ställningstaganden.

Datainsamlingsmetod

Genom att studera litteratur om lek som leder till barnets utveckling samt genom att intervjua verksamma pedagoger önskar jag få en uppfattning om några förskollärares erfarenheter av lek och lekens betydelse. Som vägledning under arbetets gång har Hartman (1993) använts i mitt skrivande. Jag har gjort systematisk litteraturundersökning och har även sökt litteraturen i databasen Libris. Både litteratur om de klassiska och grundläggande lekteorier till nutida forskare kring lek har studerats samt vad det står i Lpfö 98 reviderad om lekens utrymme och betydelse för verksamheten. Även olika definitioner av begreppet lek beskrivs av lekforskare har varit en del i litteraturmetoden. Därmed har jag skapat en bild om hur leken beskrivs av olika lekteorier.

Min empiriska undersökning utgörs en kvalitativ studie då den kvalitativa forskningen handlar om att vilja ”Se eller uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån de studerande personernas eget perspektiv” (Bryman, 1997, sid, 77). Det finns olika kvalitativa metoder och jag har valt intervjuer som redskap vid datainsamlingen. Anledningen till att kvalitativa intervjuer användes var att jag ville få så ingående samtal så möjligt med de utvalda pedagogerna. Med intervjuer som metod kan man få tillgång till mer utvecklade svar än om en enkät skulle användas. Den metodlitteratur jag använt mig av är Trost (2005) ”Kvalitativa intervjuer utmärks bland annat av att man ställer enkla och raka frågor och på dessa enkla frågor får man komplexa svar, innehållsrika svar. Det innebär att man efter det att alla intervjuer är utförda sitter där med ett otroligt rikt material i vilket man med tur och hårt arbete kan finna många intressanta skeenden, åsikter, mönster och mycket annat.” (Trost, 2005, sid 7) Jag har gjort en intervjuguide med de frågor som jag har ansett viktiga för min studie. Sättet att analysera till intervjuerna har hämtats ur Trost (1997). I analysen av intervjumaterialet har jag sökt likheter och skillnader mellan de olika pedagogernas synsätt.

Urval och undersökningsgrupp

Studien utgår från intervjuer med pedagoger på tre olika förskolor. Valet av pedagoger är medvetet styrt utifrån ålder och utbildning för att få olika erfarenheter. Förskolorna ligger i en mångkulturell förort som ligger i Stockholms/Vällingby- Skarpnäcks kommun. Siffrorna av Vällingby- Skarpnäcks invånare/ invandrare är 31 % av befolkningen.

(<https://www.flashback.org/t209139>). Jag har gjort ett praktiskt urval genom att välja tre förskolor i min närmiljö och det betyder att de alla ligger i närförort till Stockholm. Jag kontaktade förskolechefen, och presenterade min studie och vad studien skulle innebära. Förskolechefen rekommenderade några personer som har olika arbetserfarenhet. Jag ville ha olika lång arbetslivserfarenhet då jag visat att synsättet på lek kan vara ganska olika. De olika forskarna jag belyst tidigare har präglat olika tider i förskolan.

De tre förskolorna var kommunala förskolor. Förskolorna bestod av två avdelningar, en småbarns avdelning och en syskonavdelning. Genom chefernas rekommendationer fick jag kontakt med några pedagoger som därmed blev mitt urval. Jag vill bara uttala mig om de fyra pedagogerna och hur de svarat på mina frågor. Jag kan inte generalisera slutsatserna. De är intressanta för att man kan studera som olika fall. I boken metod praktiken (2002) står det "Typiska fall är den andra logiken för generaliseringen utifrån strategiska urval, är vanligen förekommande i samhällsvetenskaplig praxis." (Esaiasson & Gilljam 2002, sid 183). Ett sätt med generalisering från strategiska urval är att man se och beskriva logiken med typiska fall. Det innebär att man undersöker fall som inte skiljer sig systematiskt från population för att på så vis få generaliserbara resultat. Urvalets storlek har betydelse för undersökningens generaliserbarheten. Enligt Kvale (1997) är det undersökningens syfte som avgör hur stort urvalet bör vara och han menar att det finns risk i kvalitativa intervjuundersökningar att antalet intervjupersoner är för stort eller för litet. I min undersökning är urvalet litet men ändå intressant därför att jag har gjort tillräckligt ingående intervjuer.

De utvalda pedagogerna arbetar i kommunala förskolor och arbetar i barngrupper med övervägande svenska som modersmål.

Vid den första kontakten med förskollärarna var de villiga att ställa upp. Alla fyra pedagoger har olika lång arbetserfarenhet.

Nedan beskrivs de intervjuade pedagogerna närmare. Detta för att kunna ge en tydlig bild av pedagogernas bakgrund.

Gunilla

Gunilla är 55 år gammal och har arbetat som förskollärare i 27 år. Hon arbetar i arbetslag tillsammans med två pedagoger och på en avdelning där det finns 21 barn i åldrar tre till fem år.

Peter

Peter är 33 år gammal och har arbetat som förskollärare i sju år. Han arbetar på en förskola tillsammans med två andra pedagoger. På avdelningen finns det 20 barn i åldrarna tre till fem år.

Marianne

Marianne är 42 år och har arbetat som förskollärare i drygt 20 år. Hon arbetar tillsammans med en pedagog och barngruppen som består av tio barn i åldrarna ett till fem år.

Lisa

Lisa är 27 år gammal och har arbetat som förskollärare i två år. Hon arbetar med två pedagoger på en avdelning som består av femton barn i åldrar ett till tre.

Genomförande

När frågorna till intervjuerna formulerats tog jag kontakt med de utvalda pedagogerna. Kontakten med de fyra förskollärarna gjordes via telefon. Jag berättade om syftet med uppsatsen och bakgrunden till min studie om leken och betydelse i förskolan. Tid och plats bestämdes med pedagogerna i olika tider. Intervjuerna ägde rum i ett enskilt rum på i förskolornas lokaler och de höll på i ca 45 minuter. Bandspelare användes under frågestunderna för att få med allting som pedagogerna berättade. Intervjuerna spelades in och därefter skrevs de ut på dator. Intervjuskriften består av ca 27 A4 sidor. Genom att skriva ut intervjuerna har jag lättare att bilda mig en uppfattning om textens innehåll. Resultatet bygger på pedagogernas egna föreställningar om hur stor plats den fria leken får och hur de ser på lekens betydelse för barnets utveckling. Indirekta och öppna frågor användes för att den intervjuade skulle få chansen att utveckla sina svar. (Bilaga, 1) Efter intervjuerna analyserades och sammanställdes svaren.

Varje intervju dokumenterade jag med hjälp av bandspelare för att inte gå miste om information. Ekholm och Fransson (1994) menar att genom att spela in intervjuer minskar risken för att information omtolkas i efterhand.

Man får tydligt med den tvekan som görs mm. Det känns även naturligt att jag inte behöver sitta och skriva under hela intervjun. Det kan göra att samtalet blir tråkigt och att intervjupersonen kommer av sig genom att han/hon behöver ”vänta in” mig. Intervjuerna gjordes med en pedagog i taget och pedagogen själv fick bestämma tid för mötet för att undvika att pedagogen skulle känna sig stressad om intervjun genomförs då den intervjuade känner sig stressad och inte har tid att vara fokuserad kommer informationen som ges att vara bristfällig (Ekholm och Fransson, 1994). Intervjuerna skedde i förskolans lokal och personalrum.

Frågorna som jag ställde var indirekta och öppna, dvs frågorna formulerades inte rakt på sak, utan var lite ”inlindade” och intervjupersonen formulerade själv sitt svar (Ekholm & Fransson, 1994). Till intervjufrågorna fanns det följdfrågor som kunde besvaras med egna formulerade svar. ”Har man som mål att utveckla den svarandes informations nivå, dvs hur mycket han har att meddela om ett visst område är det öppna frågorna att föredra.” (Ekholm & Fransson, 1994, sid, 73)

Mitt intryck av intervjuerna är att de har varit avslappade. Det har varit en god stämning mellan mig och intervjudeltagaren och pedagogerna har varit intresserade och engagerade av att berätta om vad de kan om ämnet.

Estiska ställningstaganden

I arbetet har jag tagit hänsyn till vetenskapsrådets forskningsetiska principer (www.vr.se/051011) inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning. Där har jag framförallt de fyra huvudkraven; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Jag har i min studie utgått från de forskningsetiska principer som gäller för samhällsvetenskaplig forskning. Enligt samtyckeskravet har deltagarnas rätt att bestämma över sin medverkan i undersökning. (Vetenskapsrådet, 1990). De fick muntlig information om att deltagandet var frivilligt. För att tillgodose informationskravet har jag talat om syftet med denna uppsats. (Vetenskapsrådet, 1990). Enligt nyttjandekravet skall deltagarna informeras att insamlade uppgifter endast används till forskningsändamål och detta krav har uppfyllts. (Vetenskapsrådet, 1990) Enligt konfidentialitetskravet skall alla uppgifter i en undersökning ge ingående personer största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall försvaras där obehöriga inte kan ta del av dem. (Vetenskapsrådet, 1990). Jag hävdade att tystnadsplikt gäller av alla svar av intervjuarna. Genom att inte personer, namn på förskolor eller kommuner så menar jag att konfidentialitet råder. Enligt Hartman (2003) kravet på konfidentiell behandling innebär att uppgifter om personer, grupper eller organisationer ska samlas på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av den. (Hartman, 2003, sid 130)

Enligt Hartman (2003) ”Autonomi kravet, eller på att insamlade forskningsmaterial endast får användas för forskningsändamål, innebär att man inte får använda materialet till annat än vad man informerade om.” (Hartman, 2003, sid 131) Jag frågade pedagogerna om jag kunde spela in intervjun på band för att underlätta arbete och talade om att ingen annan kommer att lyssna på banden och de kommer att förstöras efter att jag bearbetat intervjun. Förskollärarna har blivit utlovade anonymitet. Namnen är fingerade. Däremot tillät de att jag skrev vilken utbildning pedagogerna har, hur många år de har arbetat i förskola samt åldrar de arbetar med.

Validitet, reliabilitet och generalisering

Metoden som jag har använt mig av är intervjuer där jag intervjuat pedagoger som samtliga har utbildning som förskollärare. Alla respondenterna har arbetat aktivt i flera år i förskolan och har erfarenhet av den. De frågor jag har valt är formulerade på ett sådant sätt att de inte bör missuppfattas. Validiteten bör därför kunna betraktas som säkrad.

Enligt författaren Jacobsen, 2007 man kan dela validitet i en intern validitet samt extern validitet. (Jacobsen, 2007, sid 156). Han menar att intern validitet handlar om man kan uppfatta resultaten som är riktiga. När undersökare gör en innehållsanalys så undersöker man uppfattningar som är gemensamma för många och desto fler där är det av samma åsikt, så desto sannolikare är det att interna validiteten är bra. Man kan prova intern validitet genom att låta andra kontrollera undersökningen och slutsatserna eller att genom att kritiskt gå igenom resultatet. (Jacobsen, 2007, sid 156)

Kvale (1997) & Svensson (1996) ger begreppet mer bredare innebörd, vilket innebär att inom kvalitativa studier krävs det en egen procedur för att pröva validiteten. Kvale menar att med det vidare föreställningen om validitet kan kvalitativ forskning leda fram tillvetenskaplig kunskap som är valid. Det förespråkas det olika språk för att kunna nå validering. De olika sätten är för att försäkra sig om att det finns empiriska belägg för trovärdigheten och att man då gjort tolkning som är rimliga. Svensson (1996) beskriver i sin bok om tre tillvägagångssätt för att bekräfta resultaten i en kvalitativ studie. De exempel han pekar på är validering som sker genom triangulering, validering genom konsensus och till slut genom feedback från informanten.

Stukat (2005) menar om att forskare ska fundera över studiens generaliserbarhet, att "Vems resultat man får man den egentligen gäller för". (Stukat, 2005, sid 129). Eftersom min undersökning inte är stor går det inte att göra en generalisering. Resultatet gäller därför bara för de fyra förskollärare som har deltagit i undersökningen.

Frågorna som ställdes och sedan besvarades av respondenterna var synnerligen likvärdiga i svaren med viss variation i svaren på följdfrågorna. Intervjuarna gav en överensstämmande helhetsbild. Skulle intervjun återupprepas igen skulle svaren med stor sannolikhet bli desamma återigen. Reliabilitet kan därför förväntas vara hög.

Resultat

I det här avsnittet redovisas resultat av de intervjuer som genomförts med utgångspunkten från uppsatsen syfte och frågeställningar. Jag har valt att ordna resultatet utifrån några rubriker: definition av lek, vikten av lek i förskolan, effekter av att leka, viktiga förutsättningar för lek, pedagogens roll i leken, förhållandet mellan fri och styrd lek. De här rubrikerna kommer från mina frågeställningar men också från intervjuresultatet.

Definition av lek

Gunilla berättar om att lek för henne är att egna upplevelser bearbetas på ett eller annat sätt. Barnet gör sina egna erfarenheter. I leken behandlas roliga och obehagliga händelser. För att kunna leka en lek måste det finnas någon sorts härbeteende. Barnet måste ha sett en vuxen eller annat barn göra någonting som det kan associera till i sin lek. Lek är ett steg in i vuxenvärlden och för att komma ett steg närmare måste barnet bearbeta sina upplevelser och på så sätt förstå sin omvärld litet bättre. De utvecklas genom lek där det sker sociala utvecklingen hos barnen. Gunilla tror att vad som utmärker lek är väldigt individuellt, men sätter man sig ner och lyssnar under den fria leken så pågår det lekaktiviteter överallt och det är inte bara en massa ljud runtomkring.

Peter säger att lek för honom är när barn är sysselsatta med något som de själva har valt t.ex. leka med dockor, spela spel, gunga, rita osv. Barnens dag är lek. Han tror att vad som utmärker lek är beroende på vilken ålder barnen befinner sig i. Han menar att för riktigt små barn är det lek när barnet ligger under ett babygym och drar och tittar på leksakerna, sedan går det ganska fort framåt och leken förändras hela tiden under barnets mognad.

Marianne säger att nästan allt är lek när det gäller barn och hela deras utveckling styrs av den. Även om barnet sitter och målar eller ritar är det lek. Det som barnet ritar blir levande och blir till en berättelse t.ex. om barnet ritar en gubbe talar det samtidigt om vad gubben ska göra och vart gubben är på väg. Hon anser att verksamheten är byggd av lek.

"En stor del av verksamheten är byggt av lek som allt barn gör" (Marianne)

Lisa säger att barnen leker bredvid lek samt i grupp. Leken är beroende av ålder. Barnen leker rollek, bredvidlek, leksaker.

Alla fyra informanter uttrycker olika synsätt, Peter är inne på att lek är när barn själva väljer sin sysselsättning. Medan vi kan se att särskilt Gunilla anser att nästan allt barn gör på förskolan är lek. Här kan man tydligt se vissa skillnader mellan intervjupersonerna.

Vikten av lek i förskolan

Gunilla berättar om en bok av Astrid Lindgren som heter "Prinsessan som inte ville leka". Den handlar om en flicka som inte kunde leka och hon umgicks endast med kungafamiljen och tjänstefolket. Alla runtomkring försökte leda med prinsessan. Hon hade en stor uppsättning av leksaker, men lekte hon aldrig med dem. Hon vistades bara inom dessa höga murar som omringade slottet och vad som fanns utanför det visste hon inte. En dag när hon

var i trädgården fick en dag syn på en liten grind och utanför grinden stod en fattig flicka som hade en trädocka. Dockan såg ut som ett vedträ som var inslagen i en massa trasor. Den fattiga flickan kallade henne för Pyttan! De tvåtjejerna fann varandra. Prinsessan sade till sin mamma varför har du inte lärt mig att leka? Varför har jag inte fått en docka som Pyttan som går att leka med?

Med detta vill Gunilla poängtera att ha andra barn i samma ålder att leka med är en nödvändighet för kunna gå framåt i utvecklingen. Det viktigaste är att ha jämnåriga kamrater att bolla med och konfronteras med detta som är betydelsefullt för att lära sig att anpassa sig till andra människor och det gör barnen genom leken. I leken kommunicerar man och där sker det också socialisation.

Det är betydelsefullt att barn får leka uttrycker både Per och Marianne. Leken är viktig för man helt enkelt lär och utvecklas genom leken. Det finns inget annat medel som är bättre än lek och lär genom att leka betonar Peter. Eller när barnen har varit med om något otäckt för då kan de omarbota sina känslor till en upplevelse. Marianne menar att detta medverkar till att barnet kan få struktur och förståelse för det som har hänt. Leken omfattar allt klargör hon. Peter fortsätter att barnet får ut lika mycket även om det leker själv eller om barnet har andra som det leker med. Barnet kan förberedas för något som ska hända t.ex. ett läkarebesök. Att väva in barnets lärande och erfarenheter i leken, antingen gör de det själva eller med hjälp av den vuxen. Leken leder till att barnet får erfarenheter och nya lärodomar.

Lisa anser att leken är viktigt för sociala kontakter, utveckling och lärande som ser genom lek.

"Det är viktigt, just med tanken på de sociala kontakter och att hitta nya kamrater". (Lisa)

Intervjupersonerna uttrycker alla att leken är viktig del av socialisationen och att leken hjälper dem bearbeta och utveckla sina upplevelser och känslor.

Effekter av att leka

Gunilla, Peter, Marianne och Lisa anser att det är livsnödvändigt att leka. Leken handlar om utveckling och det handlar om att bli en sådan hel människa som möjligt när du blir vuxen menar Gunilla. Peter bevisar att lekens betydelse för barnet är att de kan arbeta med olika händelser som de har upplevt. Detta leder till att barnet stärker sig själva genom leken. De skaffar sig erfarenheter genom att leka om och om igen. Marianne anser att barnet skall känna att de klarar av situationen när den kommer igen. Just med anledning av att den hjälper barn att bearbeta händelser i vardagen och ökar deras förståelse t.ex. i rolleken provar de hur det är att vara vuxen. Lisa tycker att barn ska kunna förstå sin omvärld och vad livet går ut på.

"Det är rollekar för det mesta, så egna lekar som de kan hitta på " (Peter)

Intervjupersonerna anser att leken leder till utveckling eftersom de säger att barnet förstår sin omvärld och pröva på att vara vuxen och vad livet går ut på.

Förskollärarna tar stort ansvar för barnens utveckling, då de uttrycker att de ska lära dem vad livet går ut på. Det verkar nästan som föräldrarna är bortglömda. Förskollärarna tänker på sitt ansvar när de arbetar på förskolan.

Viktiga förutsättningar i förskolan

Några pedagoger anser att utrymmena skall räcka till för alla både inomhus och utomhus och att detta är en betydelsefull förutsättning för att främja leken. Gunilla betonar att den fria leken är den mest livsavgörande, både inomhus och utomhus. Utrymmet inomhus är väldigt begränsat eftersom barngrupperna blir större och större. Det är sällan som lek får pågå i fred från andra barn som inte medverkar i leken. Det skulle vara önskvärt att byggmaterial både inomhus och utomhus kunde få stå framme och leken kunde fortsätta nästa dag igen menar hon. Leken behöver inte ta slut för att dagen är slut. Då behöver inte leken påbörjas på nytt igen utan istället kunna fortsätta där leken avslutades. Men det är städningen som måste göras annars kommer problematiken kring allergier fram säger hon.

Peter och Lisa tror att en av förutsättningarna för fungerande lek inomhus är att möbleringen i lokalerna är bra. Möblera rätt, det måste finnas små hörn och små vrår att kunna krypa in i för att leken skall bli ostörd och att leken skall gynnas. Gårdar som bara erbjuder asfalt är tråkiga och lockar inte till olika lekar för barnen. På förskolegårdarna ska helst finnas litet blandad terräng för att erbjuda barnen många möjligheter att kunna utveckla sin lek på. Marianne är säker på sin sak när hon svarar att de viktigaste förutsättningarna för att leken skall fungera i förskolan är tid och plats. Det är viktigt att vi som pedagoger i förskolan säga till att det finns tid till att leka. Bra material är också viktigt att ha tillgång till i vår verksamhet för att främja barns utveckling och lärande nämner hon.

"Barnen ska få möjlighet till att leka och att det fungerar i förskolan, och att det finns förutsättning som är bra lokaler och tid för det" (Peter)

Gunilla anser att hos dem är utemiljön väldigt bra eftersom vår gård är stor med blandade terräng av skog, berg, gräs och asfalt. Om man har tillgång till skog, så finns det material som naturen kan erbjuda och stimulera barns lek t.ex. kottar, pinnar och stenar. Det är inte alla som har dessa privilegier som vi har i den bemärkelsen berättar Gunilla. Vi är ute i skogen så ofta vi kan för att den fria leken fungerar mycket bättre där för att utrymmet finns och för att det inte finns några leksaker att bråka om. Inomhus med stora ytor kan vi plocka bort de leksaker som det skapas konflikter runt för att den främja den fria leken och för att leken inte skall bli störd på grund av attraktiva leksaker menar Gunilla.

Peter nämner att det han svarade på föregående fråga stämmer bra in på hans arbetslags sätt att skapa bra förutsättningar för barnens lek. De möblerar medvetet inomhus för att leken skall kunna fungera på olika ställen samtidigt. Deras gård är full av skogskänsla och den inbjuder mycket till lek, även att det finns gungor, rutschkana och sandlåda gör inte leken sämre berättar Peter.

Vi på vår förskola försöker vara flexibla säger Marianne och Lisa. Om barnen leker en lek och den flyter på bra, då vill vi helst inte avbryta den. Vissa rutiner går inte att ändra på som t.ex.

lunch, därför måste vi vid dessa tillfällen avbryta leken. Däremot en inplanerat aktivitet kan vi avbryta så lite vi kan och vid rätt tillfälle.

"Det finns vissa rutiner som man inte kan ändra på som t.ex. lunch och därför måste vi avbryta barnets lek" (Marianne)

Informanterna betonar att fri lek är en livsavgörande aktivitet inomhus och utomhus, och den viktigaste förutsättningen för lek är att tid finns så att leken inte blir avbruten och att det finns plats med tillgång till bra material som inte stör leken.

Detta visar hur stort ansvar de tar för barnens utveckling när de säger att det är livsavgörande att ha aktiviteter inomhus och utomhus.

Pedagogens roll i leken

Gunilla är med i leken om det är nödvändigt. Men en vuxen som tror att man som pedagog måste vara med i leken och delta själv tror hon inte på, för att vi kan inte leka på deras nivå. Däremot att hjälpa till om man ser något som inte står rätt till, någon mobbas, någon som inte får vara med eller blir utsatt för andra kränkande saker. Vi som pedagoger kan rätta till och hjälpa till att stödja barnen i leken t.ex. pedagogers roll är att se till att alla får vara med menar Gunilla..

Både Peter, Lisa och Marianne uttrycker en önskan om mer tid av den fria leken. Marianne säger att hon går in i leken ibland som tar mycket tid, och den tiden finns inte alltid. Marianne säger att tidsbristen gör att hon går in i leken när det är nödvändigt exempelvis när barn behöver hjälp att komma igång att leka. Det är otroligt roligt att få chansen att vara med i leken påpekar hon men oftast leker barnen bäst själva. Peter och Lisa berättar att när barnen leker kan man iakttä dem och kanske komma på något som kan tillföra leken på ett utvecklande sätt eller att det finns ett syfte med vad barnen vill förmedla. Peter och Lisa ta initiativ till en lek om det finns ett syfte med deras medverkan i leken. De anser att det är spännande att titta på barnen när de leker och pedagogers roll är att stimulera till lek.

"Det ska finnas syfte till att vara med barnen i deras lek, och att roligt och spännande att se de hur de leker" (Peter)

Här visas att både pedagogerna Gunilla och Marianne betonar att de har ett ansvar att som vuxen uppmuntra leken. Man kan gå in och styra leken, men inte allt för mycket. Marianne framhäver eftersom leken lägger en betydelsefull grund för barnets inläring och socialisation med andra barn så att det ska utvecklas samspelet mellan barnen. Det sker utvecklingen i sociala samspelet bland barnen. När barn fortfarande är små har en vuxen en stark dragningskraft när de medverkar i barnens lek. På det sättet kan barnen närma sig varandra. Gunilla påpekar att det är pedagogens roll att se till om något barn jämnt får en underordnad roll i leken att se till att det rättas till. Barn måste även få skydda sin lek och vill de inte ta in någon ny i leken då ska det respekteras. Då måste man som pedagog ta det uteslutna barnet och försöka hitta på en annan aktivitet till denne. Leken kan upphöras om alla måste få vara med i en lek och det är inte rätt mot barnen.

Peter och Lisa berättar om att de uppmuntrar barns lek genom att presentera och erbjuda material som kan starta en lek eller att de tillför någon idé som gör att leken kommer vidare menar Lisa/Peter.

"Barnen lär sig genom vuxnas inställningar, förslag samt initiativ. Som pedagog uppmuntrar man barnen i deras lek med hjälp av material som erbjuds till barnen." (Peter)

Här visar jag att pedagogerna betonar en önskan om mer tid för den fria leken. De har däremot olika idéer om pedagogerna ska vara med i fri lek eller inte. Någon menar att det är svårt att hinna gå in i leken samt att deras inspel kan göra att leken tar längre tid. Någon anser att de tar initiativ till en lek om det finns syfte med deras medverkan i leken. Här ser man ett dilemma, ska pedagogerna vara med eller inte i leken. På vilket sätt ska de vara med? Pedagogerna har olika synsätt. Däremot anser de att det är deras ansvar att uppmuntra lekar.

Förhållandet mellan fri lek och styrd lek

Gunilla, Peter, Lisa och Marianne säger att det är skillnad på fri och styrd lek och betonar att förskoleverksamheten behöver båda verksamheterna.

Gunilla säger att de har möjlighet till båda metoderna utomhus, men inomhus finns inte den möjligheten. Hon berättar att verksamheten måste styras efter läroplanen. I den fria leken kan man inte observera om barnet kan klippa med sax, gå på hämlarna eller pennfattning. Då måste aktiviteterna istället styras för att kunna kontrollera dessa saker genom att t.ex. använda oss av musik eller gymnastik. Annars måste mycket tid avställas för observation och det fungerar inte i praktiken.

Peter betonar att den fria leken har också gränser för att alla barn inte kan leka i dockvrån samtidigt. Det finns ett syfte med den styrda leken och den används när något specifikt skall förmedlas till barnen. Idealet i vår verksamhet är leka och lära samtidigt och att inte barnet inte vet skillnaden. Marianne uttrycker att den fria leken är litet mer känslig för att den inte finns med som schemalagd tid. Det är den vi behöver hitta tid till, annars är det lätt att gå in och bryta utan att tänka pga. alla fasta rutiner. Det behövs långa stunder med oplanerad tid som barnen kan göra vad de ville med avslutar Marianne.

Lisa anser att den fria leken har betydelse för lärande. Leken bearbetar barnens självupplevda erfarenheter.

"När barnen leker själva kan de leka vad som helst. Det är så man gör när man är också med sina föräldrar. Det är häftigt att leka rollek både inne och ute" (Lisa)

Gunilla berättar att 90 procent av verksamheten styrs av medvetet bruk av den fria leken därför att leken är grundläggande för barnets utveckling. Peter tror att 40 procent av deras dagliga planering är fri lek och resten rutiner. Han vet inte heller hur man skall göra för att få det annorlunda men hoppas det en förändring i framtiden. Marianne och Lisa uppskattar att på hennes avdelning är 90 procent av den dagliga verksamheten fri lek.

"Det är 90 procent av vår verksamhet är fri lek" (Lisa)

Gunilla uttrycker att hon vill ha fri lek, men det ser ut som att leken blir styrd genom olika aktiviteter som musik och gymnastik. Lisa anser att den fria leken har betydelse för lärande,

och att barnens självupplevda erfarenheter bearbetas. Och att det är 90 % av deras verksamhet som är fri lek.

Det är intressant att de har olika synsätt och olika verksamheter. I diskussionen tar jag upp detta i förhållande till teorier.

Sammanfattning

Här redovisas sammanfattning av intervjupersonernas svar på intervjufrågor. Där lyfter jag fram likheter och olikheter på intervjupersonernas svar i tabell form.

Syn på Lek.

Likheter, Definition av lek?
Alla har olika definitioner
Likheter, Vikten av lek i förskolan
1. Lek utvecklar barnens socialisation
2. Leken ger lärande.
3. Leken utvecklar barn som individer.
Likheter, Effekter av att leka
1. Leken leder till utveckling
Likheter, Viktiga förutsättningar i förskolan
1. Tid
2. Plats, utomhus och inomhus
3. Material
4. Inte bli avbruten
Likheter, Pedagogens roll i leken
1. Pedagoger tar initiativ till en lek om det finns syfte med deras medverkan
2. Pedagoger ska uppmuntra till lek
Likheter, Förhållandet mellan fri lek och styrd lek
1. Att fri lek och styrd lek finns i verksamheten.

Syn på lek.

Olikheter, Definition av lek?
1. Lek är när barn själva väljer sin sysselsättning
2. Lek är att barn utvecklas genom lek där det sker socialisationen.
3. Lek är att allt barn gör på förskolan är lek
Olikheter, Vikten av lek i förskolan
1. Pedagoger behöver inte vara med i lek.
2. Pedagoger ska vara med i leken.
3. Pedagogen deltar

Olikheter, Viktiga förutsättningar i förskolan
1. Utrymmet ska vara anpassat efter barngruppen.
2. Tiden för fri lek
Olikheter, Pedagogens roll i leken
1. Pedagoger ska stödja barnen.
2. Pedagoger ska vara med i leken.
Olikheter, Förhållandet mellan fri lek och styrd lek
1. Det borde vara mer fri lek.
2. Det är för mycket styrd lek i förhållandet till fri lek.
3. Det är mest fri lek och det är lagom.

Dilemman

1. Vad är lek

Olika definitioner:

Dilemma i det här området är att lek är bra oavsett vad det handlar om enligt pedagogens definition. Ett annat synsätt är att det finns kriterier för vad en bra lek är. Dessa anges vara att det finns tid, plats, att pedagogerna stöttar barnen, att miljön ska vara ostörd och att barnen får själva välja den aktiviteten som de vill sysselsätta sig med. Dessa båda synsätt kan finnas samtidigt och därmed bli motstridiga.

1. Lek är per definition bra
2. En bra lek med villkor;
  - Tid
  - Plats
  - Pedagogen stöttar
  - Ostörd- arbetsmiljö
  - Aktiviteter som barnen själva väljer
  - Alla aktiviteter i förskolan är lek

2. Lekens betydelse i förskolans verksamhet

Här är dilemma att pedagoger har olika synsätt om vad lekens betyder i förskolans verksamhet. Att genom lek utvecklas de socialt, de blir mer bekräftande, och att leken bearbetar deras upplevelser. Vilket synsätt som betonas kan också ge motstridiga bud till barn och pedagoger.

Dilemmat i det området är att olika synsätt konkurrerar:

1. Social
2. Identitets bekräftande
3. Terapeutisk

3. Fri lek - Styrd lek

Dilemma i detta område är att pedagoger har olika åsikter om fri lek och styrd lek. En del pedagoger anser att det är inga problem och att barnen har lagom fri lek. Medan andra anser att läroplanen och målen hindrar den fria leken och att det inte finns tid för fri lek.

Dilemmat är bl.a.:

1. Inga problem
2. Läroplan, mål - hindrar
3. Tiden finns inte för fri lek

Här finns dilemman mellan att de här synsätten kan finnas parallellt vilket gör att det kan bli problematiskt i förskolan. Mina resultat visar att förskollärarna inte är medvetna om att detta dilemma finns. De är inte medvetna om att det finns motstridigheter när det gäller hur mycket styrd lek kontra fri lek som bör finnas eller finnas i verksamheten.

Diskussion och analys

Syftet med studien är att studera förskollärares syn på lekens betydelse i förskoleverksamhet samt deras syn på vilka förutsättningar för lek som finns i förskolan. Inledningsvis kommer detta att diskuteras med utgångspunkt utifrån resultaten från studien kopplat till tidigare forskning samt till den teoretiska bakgrunden. Jag kommer också att ge egna reflektioner kring resultaten.

Definition och vikten av lek i förskolan

Genom mina intervjuer kom jag fram till att informanterna har mycket åsikter om begreppet lek och lekens betydelse för lärandet och den fria leken, vilket ha varit de ämnen är utgångspunkt i mitt arbete. Jag har visat att pedagogerna delvis har lika men också olika synsätt.

I den första intervjufrågan svarar Peter och Marianne att det är betydelsefullt att leka för man lär och utvecklas genom lek. Det finns inget annat medel som är bättre än lek i ett lärande säger Peter. Gunilla menar att det är viktigt att leka med barn i samma ålder för att kunna gå framåt i utvecklingen. Det är genom leken man socialiseras med andra människor. Deras tankar stämmer överens med Vygotskij som betraktar leken som barns viktigaste aktivitet för att de skall kunna utveckla kunskap om världen. (Hägglund, 1989). Williams tar upp i sin avhandling att det är genom leken de bildar kunskap genom att utveckla sin fantasi, konstruera avbildade föreställningar och i och med det skapas nya innebörder som ger situationer betydelse. (Williams, 2001). Även Knutsdotter Olofsson säger att det finns inslag av inlärning i leken och leken har stor betydelse för barnets utveckling. Hon menar att det underlättar inläringen om den sker i lekens form. (Knutsdotter Olofsson, 1998) Freud anser att barn använder sig av leken för att på ett naturligt sätt i symbolisk form bearbeta och bemästra olika händelser. (Hägglund, 1989). Även läroplanen belyser att leken är betydelsefull för barnets utveckling och lärande. Verksamheten i förskolan skall kännetecknas att medvetenhet finns för att främja alla barns utveckling och lärande. (Lpfö 98, reviderad 2010)

Gunilla anser att man inte behöver som pedagog och vara med i barnens lek medan andra pedagoger tycker att det är viktigt och vara med när barnen leker. Vygotskij anser att barnet är i behov att vara i närhet av människor som är merkompetenta än barnet själv.

Vygotskij lade vikten vid leken som en social process. Lekpedagogiken har strävat efter ”Socialrealism” och de vuxna har ingripit i barnens lekar för att lära dem hur man leker och hur verkligheten ser ut. Detta innebär att det är viktigt att ha vuxens sällskap med barnen när de leker då lär barnen i leken att inta olika roller, att kompromissa, förhandla, lösa konflikter, lära sig att kommunicera, lära sig turtagande och bearbeta sina upplevelser. (Moyles, J, 1995)

Svaren i denna fråga blev en bekräftelse för mig i positiv bemärkelse eftersom jag anser att leken är viktigt för barnen. Jag instämmer i svaren jag fick på denna fråga och håller även med Vygotskij, Knutsdotter, Freud och Williams i deras tankar ovan.

Peter och Gunilla tycker att leken är viktig men de uttrycker sig på olika sätt. Gunilla anser att leken är att man bearbetar sina upplevelser och att barnen utvecklas genom socialisation. Piaget anser att utifrån egen kraft och handling skall barnet få en möjlighet till utforskning av sin omgivning och sin omvärld och på egen hand få söka efter förståelse. (Imsen 2000). Barnet ska kunna bearbeta det de möter som bl.a. intryck, problem, samt en förståelse av vuxenvärld. Barnen bearbetar som Gunilla nämnde sina upplevelser genom lek, att uttrycka sina känslor, som t.ex. om man känner sig svagt kan man genom leken leka att det möter något som är starkare. Om man känner sig ensamt kan man leka det att det har en fantasifigur som är dens vän osv.

Medan Peter tycker att barn sysselsätter sig med något de själva väljer. Peters svar överstämmer inte riktigt bra med det som författaren Knutsdotter Olofsson (1999) som anser att leken är frivilligt och inte är målinriktad och att barnen själva väljer om de vill leka och med vem/vad de vill leka.

Kan det verkligen vara så att om barn väljer själva bli leken positiv och utvecklande? Är det så enkelt som Peter säger? Det visar mer att Peter inte så medveten om vad han menar. Knutsdotter menar att det finns en bra lek så finns det inslag om att de väljer själva. Peter menar att om man väljer själv är det lek. Men det är inte så enligt Knutsdotter – Olofsson att om barn själva väljer aktiviteter betyder det att detta är lek.

Några pedagoger anser att leken är livsnödvändig för barns utveckling. Leken är viktigt för att kunna underlätta lärande hos barnen. De nya kunskaper befastas genom barnens lek. Barnen bearbetar händelser i vardagen och ökar förståelse för sin omvärld. Pedagogens svar överstämmer med Olofsson 1996 där anser författaren att leken är viktig av flera skäl, den är viktig för en människas utveckling och för att få en bättre förståelse för sin omvärld. När barnet fantiserar och prövar sig fram på olika sätt i leken får det en bättre insikt i hur saker och ting hänger ihop. Det utvecklar barnets tankar. Leken ger också möjligheter till social träning. (Olofsson, 1996) Kanske skulle hon också skriva under på att ”leken är livsnödvändig”.

Enligt några pedagoger anser att leken är en viktig del av socialisationen och att leken hjälper dem bearbeta och utveckla sina upplevelser och känslor. Detta överensstämmer med vad Olofsson (1996) menar när hon skriver att i leken återupplever och bearbetar barnet vad det har varit med om. Det gör att det blir tydligt och det gör att det får en bättre förståelse för omvärlden. Leken utvecklar barnets tankar. Leken ger också möjligheter till social träning. För att leken ska fungera måste barnen lyssna på varandra och ta hänsyn till varandra, detta övar de i leken. (Olofsson, 1996)

Viktiga förutsättningar för lek i förskolan

I resultatet av vilka förutsättningar som är viktiga att tillgodose förskolan ansåg några pedagoger att förskolans miljö är betydelsefull för att främja leken, både inomhus och utomhus. Gunilla uttryckte att utrymmet inomhus är väldigt begränsat eftersom barngrupperna blir större och större. Det är inte ofta som lek får pågå i fred från andra barn som inte medverkar i leken, vilket förstör för den fria leken som är den mest avgörande för

utvecklingen. Peter och Lisa inne på samma spår när de nämner att en förutsättning för bra lek är möbleringen av lokalerna. Möblera rätt, gör små hörn och vrår för att leken skall bli ostörd och att den skall gynnas. Marianne anser att tid och plats är de mest betydelsefulla punkterna. Vi pedagogerna måste se till att det finns tid för att leka betonar hon.

Noren - Björn (1990) nämner att förskolan måste erbjuda barnen den djupa och inlevelsefulla leken. Hon säger också att barnens behov skall stå i det främsta rummet och att det uppnås genom kvalitetssatsning på barnens främsta kulturform, leken. Lindqvist (1996) hävdar att trots att leken bedömts som viktig i förskolan har den inte gynnats och inte heller utvecklats som pedagogisk verksamhet. Hon anser att s.k. lek egentligen är en eufemism vilket innebär att styrningen inte är direkt utan finns i förskolans struktur och indirekta sätt att erbjuda barnens möjligheter till lek. Lindqvist menar därför att det finns en kluden inställning till barns lek, vilket medverkar till att leken har haft en oklar roll- ideologiskt viktigt men ändå inte utvecklas pedagogiskt. Mina intervjupersoner har angett att de har en stor del till frilek men det är ändå känt styrd av rutiner, därför jag instämmer med Lindqvist angående den kludna inställningen. Min studie är således ett tydligt exempel på vad man önskar som pedagog , vad man hindras av men ändå ställer upp på . Det finns en struktur och roll som förskolan har i samhället. D v s att den styrs av läroplanens mål som i sig kan vara motsägelsefulla. Pedagogerna lever i detta och gör sina val. Fri lek hindras då av styrd verksamhet trots att man tycker att den är ”livsnödvändig”.

Peter och Gunilla hävdar att lekens förutsättning är att det finns stora ytor inomhus för att främja den fria leken och att man möblerar inomhus för att leken skall fungera på olika ställe samtidigt. Pedagogers svar överensstämmer med vad Fröbel anser. Frøbels pedagogiska idén var att man knyta ihop arbetet, lek samt skapande. Och att det finns samband mellan omsorg samt lärande. (Gerdin och Sjöblom, 1995)

Några pedagoger anser att fri lek är en livsavgörande aktivitet inomhus och utomhus, och den viktigaste förutsättningen för lek är tid och plats samt att det finns tillgång till bra material. Raustorp (2004) förstärker detta genom att säga att det har visat sig i många undersökningar och har också skrivits i flera böcker hur viktig den fysiska miljön är för barnen för att hjälpa dem att berika sina språkkunskaper. Detta kan ske genom en bra och kreativ miljö. Enligt Raustorps erfarenheter har rummets tillgänglighet och placering av redskap, och även variation av material, ett avgörande resultat i barnens språkutveckling.

Den fria lekens utrymme i förskolan

Vad som har framkommit i min studie kring den fria lekens plats i förskolan är att den får plats, men inte i så stor utsträckning som alla pedagogerna önskade. Gunilla, Marianne och Lisa trodde att 90 procent av deras verksamhet var fri lek, medan Peter trodde att 40 procent av deras dagliga verksamhet var lek. Peter ansåg att verksamheten är fylld av rutiner som tar en del tid från den fria leken. Han visste inte heller hur man skall göra för att få det annorlunda i framtiden men hoppas på en förändring.

Dilemmat ovan är något som Noren- Björn (1990) också påpekar i sin bok. Hon menar att barn måste få leka färdigt och att det skall vara en självklarhet. Vuxna har ofta bråttom att

bryta den fria leken för styrda aktiviteter och dagliga rutiner. Man måste lära sig att se när barnens lek tål att avbrytas, skjutas upp eller omvandlas. Om man inte lär sig detta kan det påfresta barnens tålighet, vilket bidragit till att barnen inte orkar påbörja en avancerad rolllek. Barn är duktiga på att ta vid oavslutade lekar vid ett senare tillfälle, det är emellertid inte alltid det fungerar.

Även Williams betonar vikten av att erbjuda olika variationer av aktiviteter och olika saker att leka med, på så sätt lär sig barnen hur de skall bli vänner. De lär sig likaså hur de kan bli delaktiga i en pågående lek och att skydda sin lek från avbrott. Jag märkte i analysen av intervjuerna att det var skillnad mellan Peters uppfattning och de fyra andra pedagogerna om den fria lekens plats i verksamheten. Jag uppfattade ändå att Peter ville ha en ändring i deras planering. Detta visar på att det finns en önskan om fri lek, men i praktiken fungerar det inte för det finns rutiner och aktiviteter som helst skall hinnas med i verksamheten.

Jag anser utifrån min studie att pedagogernas synsätt kring lek stämmer relativt bra överens med den tidigare forskning kring lekens betydelse för barnets utveckling och lärande som jag har tagit del av. En bekräftelse på att verksamheten ofta styrs av planerade aktiviteter har visats sig, men inte i den utsträckning jag trodde.

I undersökningen märkte jag att det fanns en medvetenhet om lekens betydelse för barns mognad och att de avsiktligt använde leken som ett läromedel för att främja deras utveckling och lärande. Detta var en positiv lärdom för mig, då jag innan förmodade att de styrda aktiviteterna prioriterades i hög grad än den fria leken. Något som underströks var att den fria leken är den mest livsavgörande lek för barnens utveckling. Pedagogerna betonade att det är grundläggande att barn får leka för barn lär och utvecklas genom leken och att det finns inget annat medel som är bättre än lek att använda vid inlärningssyfte. De skaffar sig erfarenheter genom leken att leka om och om igen. Leken leder till att barnen får nya erfarenheter och nya lärdomar. Det vore intressant att undersöka vidare hur förskolor med olika inriktningar t.ex. Waldorf, Montessori, Reggio Emilia har för syn på lekens betydelse och om det skiljer sig från kommunala förskolor.

Den fria leken för mig är när barnen själva har initiativ till lek och inte den lek som pedagoger planerat. Med utgångspunkt i egna erfarenheter kan de själva utveckla olika lekar med hjälp av sin kreativitet och fördjupa sina lekar för en föreberedelse mot den tillvaro som väntar dem. I "Lär i förskola" benämns att leken är viktig och en hel nödvändig livsprocess. Ju mer ett barn leker och kan utveckla och fördjupa lekarna, desto mer rustat är det för att aktiv gå vidare till nästa utvecklingsfas. I det längre perspektivet är förmodligen en mångsidig och allt mer expanderad lek som den bästa skolförberedelsen. (Utgiven av socialstyrelsen, 1990:4, sid 15)

Jag har under utbildningens gång fått kunskap om att stödja barns olika intressen och detta framkommer ofta i leken. Ett faktum är då att det är betydelsefullt att barn måste ha tillgång till den fria leken. De skall få leka lekar som utvecklar motorik, språk, fantasi, empati etc. Leken utvecklas och berikas genom de erfarenheter andra barn och vuxna tillför. Precis som Knutsdotter - Olofsson (2001) nämnde att lek är en bearbetning av erfarenheter och intryck från en svårtydd verklighet. I leken blir den klagjord, överskådlig och förståelig. Allt barnet

försöker förstå eller har varit med om och görs genom leken. Jag tror att det är viktigt att barnen har roligt. Om de har roligt är de mer mottagliga för att ta in nya kunskaper. Barnen lär sig skillnad på lek och verklighet. Det är i leken som verkligheten praktiseras. Alla barn leker med sina inre bilder, sådant som de upplevt tidigare tas in i lekens värld. På detta sätt sker barns utveckling genom leken då även de provar på olika roller och situationer.

Det är viktigt hur den dagliga strukturen planeras så att det ges möjlighet och utrymme för lek i den dagliga verksamheten. Om barnen under dagen ofta måste avbryta sin lek för andra aktiviteter störs den menar Campner & Persson (2004). Det här är något som de själva har upplevt och funderat en hel del på. Inom förskolan förekommer många aktiviteter under en dag och det blir många avbrott för barnen av olika skäl, vilket gör att barnen får avbryta sin lek. Noren-Björn (1990) nämner också att barn måste få leka färdigt och att det skall vara en självklarhet. Men verkligheten är en annan betonar hon. Vuxna har ofta bråttom att bryta den fria leken för styrda aktiviteter och dagliga rutiner, detta gör vi till följd av att vi inte ser vad vi ser eller hör vad som sker. Detta har pedagogerna talat om där t.ex. Gunilla anser att de vill ha fri lek, men det ser ut som att det blir styrd genom olika aktiviteter som musik och gymnastik mm.

Lisa anser att den fria leken har betydelse för lärande, och att barnens självupplevda erfarenheter bearbetas i leken. Hon menar att 90 % av deras verksamhet är fri lek. Detta överensstämmer med vad författaren Knutsdotter Olofsson (2003) skriver om.

Ett konstaterande utifrån denna studie är att lek tar tid och måste få ta tid. Barns liv har inga tidsramar. Men deras yttre liv är fullt av gränser och detta är en påverkan av oss vuxna. Från samhället omkring oss ställs krav att tiden på förskolan ska vara meningsfull. Även som pedagog känner man krav på att det skall ordnas aktiviteter som utvecklar barnet. Det är självklart att barnen behöver få intryck och se nya saker, men kanske har vår tid en övertro till en yttre stimulans. Jag kan fastlägga att det finns en önskan på en del förskolor att det skulle finnas mer tid till den fria leken. Det går inte att schemalägga leken utan leken uppstår plötsligt och var som helst. Många gånger passar den inte alls in i förskolans planer och måste avbrytas. Just avbrott är de största hoten. Precis när leken har kommit i gång är det dags för städning, mat eller någon aktivitet. Barn som ständigt blir avbrutna ger upp och startar inte upp leken som ändå måste avbrytas ganska snart. Varför inte ta in avbrotten i leken genom att servera mat till riddare eller prinsessor eller att brandmännen måste få sova på brandstationen en stund?

Förskollärarna borde vara mer införstådda i vad Lpfö 98 reviderad säger och vad teoretiker säger. Peter t.ex. anser att de har lite fri lek och andra mer fri lek. Det här visar sig omedvetenhet i förhållande mellan fri lek och styrd lek. Läroplanen skall genomsyras verksamheten. Omedvetenheten är inte bra för verksamheten och arbetsklimatet. Detta leder till konflikter mellan personal. Personalen borde diskutera detta för att bli mera medvetna om vad är lek? Resultaten visar att förskollärarna har olika synsätt och de ser inte på samma synsätt som de andra. De lever och verkar i en verksamhet som har olika slags mål som kan vara motstridiga. Ska barnens utveckling dokumenteras så att man kan visa sina färdigheter eller ska man gå in i deras lekar och vara en viktig vuxen. Någon av intervjupersonerna

antyder tidsbrist och olika typer av krav som hindrar den fria leken. Men ser de dessa motstridigheterna som finns i verksamheten?

Metoddiskussion/ Kritiskt granskning

Även om jag har fått en förståelse för att den fria leken överlag får ganska mycket utrymme i förskolan och att pedagogernas uppfattningar om leken har stor tydlig betydelse och jag har fyra pedagogernas uttalande. I efterhand kanske det kunde ha varit givande att ha använt mig av fler pedagoger som kunde representera flera förskolor för att få ett bredare perspektiv på mina frågeställningar. Istället för att djupintervjuer som användes i undersökningen kunde jag ha använt mig av frågor i en enkätundersökning som gav mig korta svar och därför fått en omfångsrikare uppsats.

I min uppsats har jag gått ifrån mina problemformuleringar och resultat kan endast ses utifrån de fyra pedagoger som har intervjuats. Det var trots det intressant att skriva en uppsats om den synen på lek och den fria lekens betydelse i förskolan. Diskussion handlar om de frågor som jag anser är mest relevanta till studien. Frågor som hur ser förskollärare på lekens betydelse? Vilka förutsättningar för lek ur förskollärarens syn är det viktigt att tillgodose i förskolan? Hur stor plats får den fria leken i förskolan?

Man kan fråga sig om det finns någon förskollärare skulle ha svarat annorlunda angående att leken är viktig på förskolan än vad intervjupersonerna har gjort. Men jag har jag ändå kunnat visa att de har olika synsätt på lek, pedagogens roll i lek.

Slutord

Det är väldigt intressant att undersöka vad litteraturen samt pedagogerna anser vad har leken för betydelse för lärande, den fria eller styrda lek i förskolan. Via tidigare forskning och de undersöknings frågor har jag kommit fram till att leken har stor betydelse för barnets lärande på förskolan. Slutligen vill jag lyfta fram ett citat från den reviderade läroplan 2010; "Leken skall främjas för att stimulera barns utveckling och lärande" (Lpfö 98 rev)

Pedagogerna tar på sig ansvar men de har inte medvetenhet om vad pedagogerna faktiskt gör på förskolan.

Jag funderar över hur den fria leken och hur mycket plats den får i förskolan utifrån den nya läroplanen, där det finns språk, teknik, matematik, naturvetenskap mm som skall finnas i verksamheten enligt den nya läroplanen, men det är intressant att denna problematik inte har dykt upp under intervjuerna.

Vidare forskning

En vidare forskning skulle kunna innefatta leken ur ett genusperspektiv. Där man kan göra undersökningen i olika orter så att man kan jämföra resultaten och se om de finns avvikelser. Man kan också undersöka leken i olika förskolor som har olika inriktningar som t.ex. Emilia pedagogik, Montessori pedagogik, Waldorf pedagogik, föräldrakooperativ etc. Det är något som kan tänka mig att göra en studie kring i framtiden.

Referenslista

- Almqvist, B. (1991) Barn och leksaker. Lund: Studentlitteratur.
- Campner, E. & Persson, E. (2004) Vardagsperspektiv. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Dyregrov, A. (1995) Att ta avsked. Växjö: Grafiska punkten.
- Drugli, M-B. (2003) -barn vi bekymrar oss om. Stockholm: Liber.
- Ejeman, G & Molly, G (2003). Metodboken. Stockholm: Liber AB.
- Edenhammar, K. & Wahlund, C. (1990) Utan lek - ingen utveckling. Rädda Barnen.
- Fulghum, R. (2006). www.Google.com. Surf Froebel Web. Kindergarten...
- Esaiasson, P, Gilljam M, Oscarsson H & Wängnerud L. (2002) Metodpraktikan. Elanders Gotab, Stockholm, Norstedts Juridik AB.
- Hartman, S (1993)Handledning. Linköping. Roland Offsett
- Hjorth, M-L. (1996) Barns tankar om lek. En undersökning av hur barn uppfattar leken i förskolan. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Knutsdotter Olofsson B. (1987). Lek för livet. HLS Förlag: Stockholm
- Hägglund, K (1989) Lekteorier Arlov. Berlings.
- Knutsdotter Olofsson, B De små mästarna - den fria lekens pedagogik. Stockholm. HLS förlag.
- Knutsdotter Olofsson, B Lek för livet. Stockholm. HLS förlag.
- Knutsdotter Olofsson, B Varför leker inte barnen? En rapport från ett daghem. Stockholm. HLS förlag.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2010). Vad lär barn när de leker? I Jensen, Mikael och Harvard, Åsa (RED.). Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur. Lund: Studentlitteratur AB.
- Kvale, Steinar. (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Folkman, M-L. (1998) Utagerande och inåtvända barn. Stockholm: Runa Förlag.
- Folkman, M-L. & Svedin, E. (2003) Barn som inte leker. Stockholm: RUNA
- Gren, J (1994) Etik i pedagogernas vardagsarbete. Stockholm: Liber AB
- Gedin, M & Sjöblom, Y. (1995) Från Frøbelsgåvor till Reggios Regnbåge. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Lindqvist, G (1996) lekens möjligheter. Lund. Studentlitteratur.

Lindqvist, G (95:12). Lekens estetik. Lund: Studentlitteratur.

Läraryrket. (2002). Lärarens handbok.

Läroplanen för förskolan, reviderade läroplan 2010, Skolverket och CE Fritzes AB.

Moyles, Janet R (1995) Släpp in leken i skolan. Malö. Runa förlag AB.

Noren-Björn E (1990) Våga satsa på leken. Stockholm. Liber.

Nordahl, A. (1996). Jag kan! Stockholm: Liber.

Pape, K (2001) Social kompetens i förskolan - att bygga broar mellan teori och praktik. Stockholm. Liber AB.

Pallvik, Y. & Johannesson, A. (1997), Uppsats 5p. (Den fiktiva leken). Google.com. Göteborgs universitet.

Raustorp, A. (2004). Att lära fysiskaktivitet. Uppsala: Kunskaps företaget.

Trost J (1997) Kvalitativa intervjuer. Lund. Studentlitteratur.

Starring, B. & Svensson, P-G. (1994). Kvalitativ metod och vetenskapsteori. Lund: Studentlitteratur.

Sylvander, I m.Fl- (1992) Empati - Känna, förstå och växa. ? Amvist & Wiksell.

Samuelsson, I-P. & Carlsson, M-A. (2003). Det lekande lärande barnet. Stockholm: Liber.

Williams P (2001) Barn lär av varandra- Samlärande i förskola och skola. Göteborg. Acta Universitatis Gothoburgensis.

Wood, E & J, Attfield (2005) Play, Learning and the early childhood curriculum. Great Britain. Athenaeum Press Ltd.

Tidsskrifter och artiklar

Att lära i förskolan. (1990:4) Allmänna råd för socialstyrelsen. Socialstyrelsen.

Forskningsetiska principer (1990), Vetenskapsrådet, Elanders Gotab

Förskolans nr. 9 (2005) Helsingborg. JMS. Rulloffset

Den reviderade läroplan för förskolan 1998/2010 (Lpfö 98 rev) Utbildningsdepartementet.

Internet

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob>

Skollagen: <http://www.riksdagen.se>

<https://www.flashback.org/t209139>

Bilaga 1

Frågor till intervjuerna:

1. Vad är lek för dig och vad utmärker lek?
2. Varför är det viktigt för barn att leka?
3. Vad tror du som pedagog att leken leder till?
4. Vilka förutsättningar är det viktigt att tillgodose i förskolan?
5. Hur gör ni på er förskola för att skapa dessa förutsättningar?
6. Är du som pedagog med i leken?
7. Vad gör du som pedagog för att uppmuntra barn att leka?
8. Ser du skillnad på fri och styrd lek? finns det utrymme för båda sätten på er förskola och tror du att de båda behövs?
9. Hur stor plats får den fria leken hos er?